

бярэзка №6

№ 6/2017(1069)

ISSN 0320-7579

GIT-ZONE:
У ПОШУКАХ КАРАНЁЎ

LEVEL 80:
УТОПІЯ ПАД ТОЎШЧАЙ ВАДЫ

Adâncime*

У дзяцінстве мы ўсе быццам ходзім па вадзе, па падманліва гладкай і шчыльнай паверхні возера, і нам знаёмае гэта дзіўнае адчуванне, быццам у любы момант можна распароць гэтую гладзь і сысці ў глыбіню, затаіцца там, знікнуць для ўсіх, нібы цябе ніколі не было.

Рэй Брэдберы «Электрычнае цела спяваю!»

*Adâncime — з румынскай — глыбіня — тэма нумара

Жэня Вялько

Асцяррожна! Небяспека!

«Я не глядзела гэты фільм, — кажа мне аднагрупніца. — Не люблю такое кіно. Занадта эмацыйнае для мяне. Пасля такіх фільмаў я некалькі дзён блукаю з сапсаваным настроем. Звычайна гляджу нешта больш лёгкае, каб не трэба было задумвацца».

Зручна было б абвінаваціць яе ў бездухоўнасці і аблаяць за тое, што цягнецца да прымітыўнага: маўляў, замест Рэмарка — бульваршчына, замест арт-хауса — кіно пра супергерояў, замест Трэцякоўскай галерэі — крамзолі на плоце.

Але аднагрупніца ведае, пра што кажа.

У XXI стагоддзі чалавек не вельмі баіцца, што яго заб'юць, што можна памерці ад хваробы або загінуць на вайне. Для таго, каб «сустрэцца» з жахам, дастаткова схадзіць на «амерыканскія горкі», паглядзець хорар або пагартаць стужку сусветных навін. Я ж як чалавек з вялікім спісам неўрозаў на першае месца стаўлю эмацыйны камфорт і бяспеку. Разумею, што магу расплакацца ад фільма, калі ён будзе адпавядаць майму настрою ці зачэпіць мае погляды. Але пры гэтым упарта ігнарую выпрацаваную мной жа тэхніку бяспекі. Бывае, пасля прачытанага або прагледзенага збіраю сябе па кавалачках.

За той час, пакуль я засвойваю чарговую «цяжкую» кнігу, аднагрупніца прачытае дзесяць новых, не менш карысных. Ды і здароўе ў яе мацнейшае за маё. Хіба можна лічыць маладушнасцю жаданне чалавека абысці балючыя для яго эмоцыі, як пешаходы абыходзяць адкрытыя люкі? І наўрад ці таго, хто наўмысна валіцца ў шахты, з якіх не можа вылезці, мы назвалі б натурай з тонкай душэўнай арганізацыяй.

Спускавым кручком можа быць усё, што хочаш: сцэна згвалтавання, авіякатастрофа, а хтосьці можа ўсур'ёз занервавацца, калі ў кінагероя знікне папугайчык. Глыбіню чалавечых эмоцый нельга вымяраць і не трэба, інакш мастацтва ператворыцца ў гульню інстынктаў. І калі хтосьці кідае на сярэдзіне кнігу, якую вы прачыталі за пару дзён, то гэта не значыць, што ён не можа яе адолець, ці што яна нецікавая. Магчыма, для кагосьці гэта быў адзіны спосаб засцерагчы сябе ад небяспекі.

Вядомы публіцыст і пісьменнік, што змагаўся за правы цёмнаскурага насельніцтва Амерыкі, аднойчы сказаў: «Як толькі вы навучыцеся чытаць, вы будзеце вечна вольныя». Гэта быў Фрэдэрык Дуглас, народжаны рабом. У дзяцінстве яму ў рукі патрапілі кнігі, якія дапамаглі ўсвядоміць сваю долю і паказалі шлях да свабоды.

Брытанскі пісьменнік Эйдан Чамберс ў сваёй кнізе «Распавядзі. Чытаем, думаем, абмяркоўваем» адзначае: «Наша чытацкая гісторыя — гэта не проста пералік прачытаных намі кніг. Яна дзіўным чынам звязана з пачаткам самастойнага мыслення. Калі чытанне нас не змяняе, не ўздзейнічае на наша жыццё і нашы ўчынкі, тады гэта не больш, чым бессэнсоўнае баўленне часу, і карысці ад яго няма». Удумлівае чытанне — крок да самастойнага мыслення і ўнутранага развіцця. Наступныя крокі — гэта ўсведамленне сябе як асобы, пошук свайго месца ў свеце, развіццё эмпатыі і пачуццяў да іншых. Потым — крокі да ўнутранай свабоды, то бок, даверу да сябе і сваіх пачуццяў.

Даследаванні шматлікіх навукоўцаў паказваюць, што пры чытанні зніжаецца ўзровень стрэсу, павялічваецца колькасць нервовых сувязяў у мозгу — паляпшаецца памяць і інтэлектуальныя здольнасці. Чытанне робіць чалавека больш прывабным і цікавым суразмоўцам, дапамагае вызначыцца з жыццёвымі мэтамі і адолець цяжкасці. Чалавек атаясамлівае сябе з персанажамі кніг і можа рушыць услед добраму прыкладу. Літаратура дапамагае быць больш адкрытым і лаяльным да розных поглядаў, зразумець разнастайнасць свету. Развіццё фантазіі дазваляе ўключыць разумовыя механізмы «а што было б, калі...» і «што ў гэтай сітуацыі яшчэ можна зрабіць».

Чытанне таксама дае магчымасць наведаць выдуманыя сусветы, пражыць не толькі ўласнае жыццё, але і жыццё герояў кніг. Умбэрта Эка ў сваім эсе «Дарагі ўнук, вучы на памяць» піша: «Надыдзе дзень, і ты пастарэеш, але будзеш адчуваць, што пражыў тысячу жыццяў». Пасля чытання кнігі варта падзяліцца думкамі і ідэямі з іншымі. Так мы не толькі ажыўляем напісаны на паперы тэкст, але і ўзбагачаем сваё разуменне новымі версіямі ад іншых людзей. Увесь свет і чалавек у ім — гэта гісторыя, расказаная кімсьці: самім сабой або людзьмі на вокал, і яшчэ — кнігамі пра тое, да чаго асабісты вопыт ніколі б не змог дацягнуцца. Неабходна выбіраць кнігі розных ўзроўняў, і тады свет не застанецца плоскім і аднамерным: аб'ём стварае толькі нязвычайнае і разнастайнае.

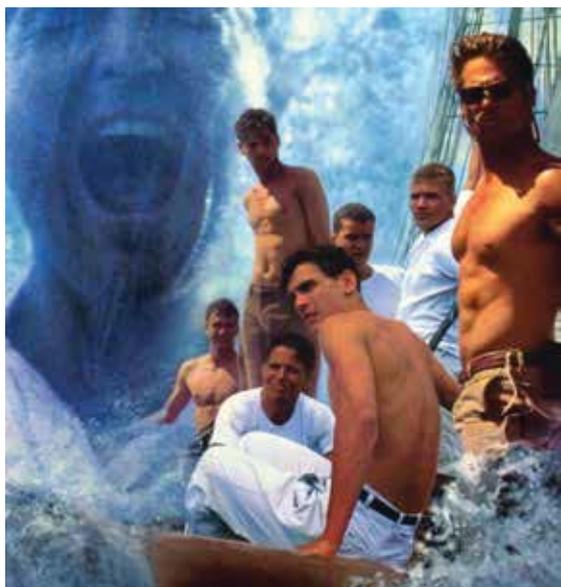

Вікторыя Кірыльцава

Прачытанне

Стыхія

Людзі звыкліся з думкай, што вада — самая пшчотная з усіх стыхій. Гэта можна казаць у дачыненні да крыніц і азёр, але асноўная маса воднай прасторы — акіяны. І яны — не сябры. Пра небяспекі, звязаныя з «пшчотнай» стыхіяй — у наступнай падборцы фільмаў.

«Белы шквал», ЗША, 1996 год.

Парусная брыганціна «Альбатрос» пад кіраваннем Крыстафера Шэлдана адпраўляецца ў кругасветнае падарожжа. Каманда складаецца з падлеткаў, якіх капітан вучыць хадзіць пад парусам. У падарожжы хлопцы пераадольваюць свой страх, загартоўваюць характар, знаходзяць сяброў. На зваротным шляху «Альбатрос» сустракаецца з пранізлівымі парывамі ветру, і прыгода перетвараецца ў неабходнасць выратавання. Фільм заснаваны на рэальных падзеях.

«Русалкі», ЗША, 2003 год.

Венера, Юніс і Дзіяна — сёстры-наяды, якія пайшлі кожная сваім шляхам. Венера працуе падводнай танцоркай у бары, Юніс — у акіянарыуме, а Дзіяна засталася жыць ў акіяне. Калі іх бацьку забівае браканьер, сёстры аб'ядноўваюцца, каб знайсці забойцу. Але не ўсе так проста, як падаецца на першы погляд. Юніс тайна закаханая ў чалавека, Венеру ўтрымлівае супраць яе волі уладальнік бара, а Дзіяна цяжка прыстасоўваецца да зямнога жыцця. Русалкі павінны пераадолець рознагалоссі дзеля бацькі, цела якога трэба вярнуць ў акіян, каб яно ператварылася ў марскую пену.

«Сёрфер души», ЗША, 2011 год.

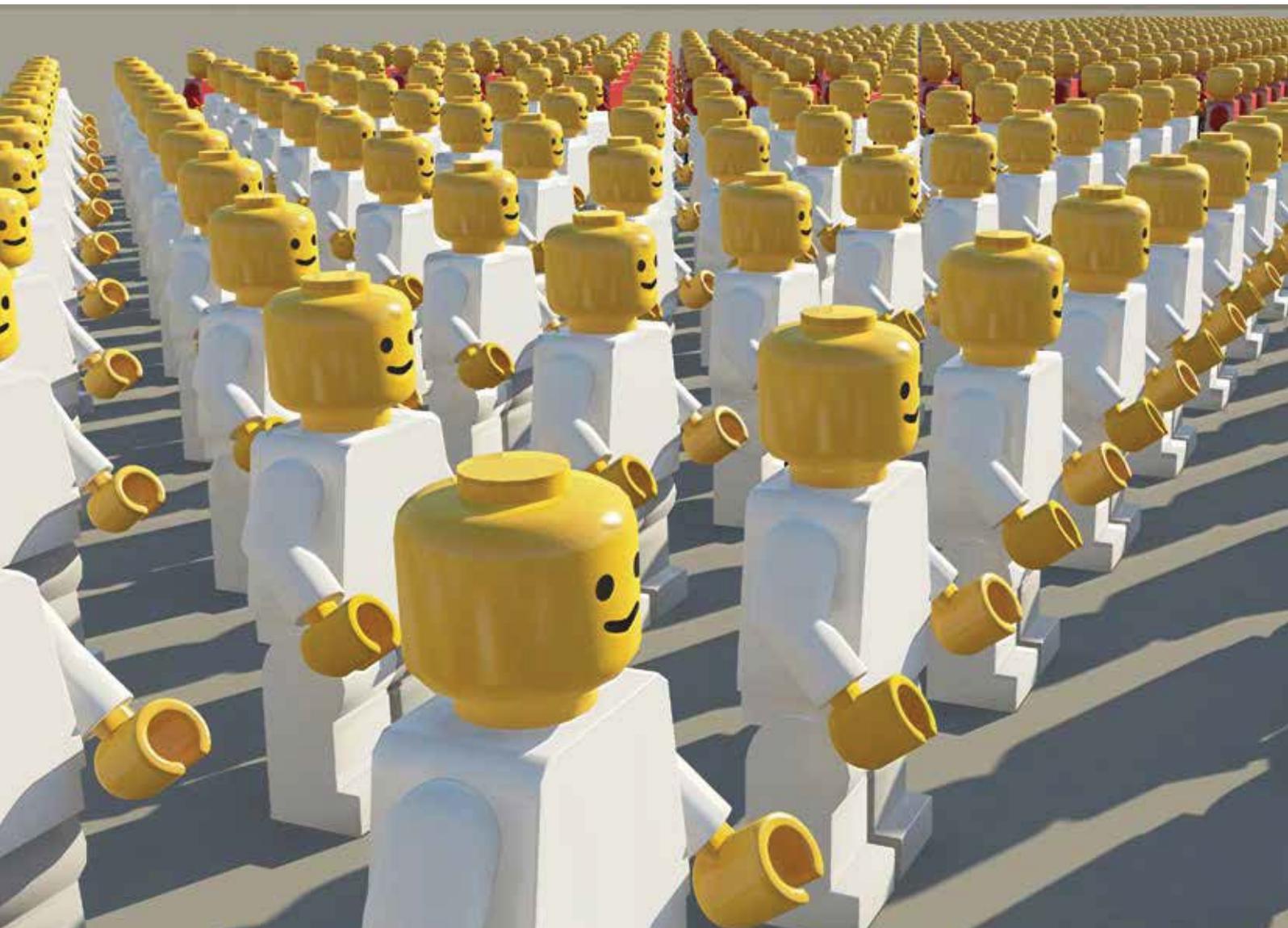
Бэтані Хэмелтан з дзяцінства любіла хвалі і марыла толькі пра адно — стаць прафесійным сёрферам. Няшчасны выпадак перавярнуў яе жыццё: у адным з заплываў Бэтані атакавала акула — і дзяўчына пазбавілася не толькі левай рукі, але і душы — сёрфінга. Ёй прыйшлося вучыцца ўсяму з нуля, як дзіцёнку, і змагацца за магчымасць зноў устаць на дошку. Фільм заснаваны на рэальных падзеях.

«Заваёўнікі хваляў», ЗША, 2012 год.

Джэй Марыярці з дзяцінства марыў займацца сёрфінгам. Навучыцца трымацца на дошцы на вадзе — не праблема. Але гэтага недастаткова, каб пакарыць Маверыкі, — хвалі, якія дасягаюць дваццаці пяці метраў у вышыню. Калісьці гэта атрымалася ў Фросці Хэсана, але ён ужо не займаецца сёрфінгам, бо абяцаў жонцы больш не рызыкаваць жыццём. Джэй лічыць Фросці за бацьку, якога ў яго ніколі не было, а Фросці знаходзіць у Джэй сына. Аднак іх жыццё змяняць самыя небяспечныя хвалі на зямлі. Фільм заснаваны на рэальных падзеях.

Марыя Шчыпанова

Капаць ці надбудоўваць?

У настаўніцкай мінскай школы № 201 выкладчыца беларускай мовы і літаратуры Таццяна Мікалаеўна Мароз і педагог-псіхолаг, настаўнік АБЖ, Вольга Сяргеўна Чэркасенка высвятляюць, на якой глыбіні шукаць ведаў вучняў.

Т.М.: Часта хочацца даць вучням крыху больш ведаў, чым прадугледжвае праграма. Але не заўсёды яны лічаць гэта патрэбным. Часам падаецца, што прасцей вывучыць шаблон. Ды толькі гэтага мала на добрую адзнаку. Пытаешся, а там усё на паверхні. Дык вось цікава, а ці існуе зараз ўвогуле нейкая глыбіня ведаў у вучняў?

В.С.: Для мяне глыбіня ведаў — гэта, у першую чаргу, вольнасць разважанняў на тую ці іншую тэму. Але зараз з гэтым крыху цяжэй, чым два, тры ці пяць пакаленняў назад. Мне здаецца, што непасрэдна пра глыбіню можна гаварыць толькі з адзінкамі.

Беларуская думка над Нёманам

Зоська Верас

ў Гродне ўпершыню прайшоў спектакль на беларускай мове «Па рэвізіі» Марка Крапіўніцкага. Вопратку часам пазычалі ў вяскоўцаў, каб карціна была натуральная і дакладная. Ставілі таксама п'есы «Модны шляхцюк», «Пастушка», «Страхі» і

Даўно, больш за сто гадоў таму, у Гродна вярнулася беларуская думка. Яе прынёс подых ветру змен. Яна прыйшла з маладымі гімназістамі, якія стварылі Гродзенскі гурток беларускай моладзі.

У 1909 годзе Францішак Грынкевіч — каталіцкі святар — арганізаваў першую сустрэчу маладых аматараў беларускай культуры, якая адбылася на яго кватэры, што месцілася ў кляштары пры касцёле бернардынцаў. З тых часоў гурток моладзі пачаў сваё існаванне.

Гурткоўцы праводзілі вечарыны, на якіх дэкламавалі вершы Максіма Багдановіча, Францішка Багушэвіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Янкі Лучыны і другіх паэтаў. Чыталі таксама творы сяброў суполкі. Стварылі аркестр і хор, якія выконвалі песні на вершы знакамітых творцаў са зборніка Антона Грыневіча «Беларускія песні з нотамі» і, канечне, народныя. Абмяркоўвалі даклады і рэфераты, напрыклад, «Беларусы і іх нацыянальнае адраджэнне», «Водгук душы беларускага народа ў яго песнях, казках і легендах». У 1911 годзе

яшчэ шмат твораў самых розных аўтараў. Сустрэчы праводзілі яны не толькі ў горадзе. Жыхары суседніх вёсак — Бяляне, Стрэльчыкі — таксама наведвалі паседжанні. А аднойчы гурток нават зладзіў калядную ёлку для сялянскіх дзяцей. Члены аб'яднання друкаваліся ў розных газетах, сярод якіх і «Наша Ніва», выдавалі свой асабісты часопіс на беларускай мове — «Колас нашай нівы».

Гродзенскі гурток беларускай моладзі

Самай вядомай сярод неабыхавых гімназістаў стала Зоська Верас. Гэта неверагодная жанчына памерла на 100-м годзе жыцця — яе лёс дае магчымасць прасачыць жыццё цэлага стагоддзя! Мабыць, Людвіка Сівіцкая (сапраўднае імя Зоські Верас) — адна з самых важных постацей беларускай гісторыі XX стагоддзя. Яна была дэлегатам Першага Усебеларускага з'езда, дзе яе выбралі сакратаром. Пратакол, які Зоська вяла сваёй рукой, яна будзе захоўваць усё жыццё.

Зоська Верас — не толькі паэтэса, прэзаік, але і выбітны батанік. Менавіта яна склала першы «Беларуска-польска-расейска-лацінскі батанічны слоўнік», якім карыстаюцца і сёння. Як таленавіты чалавек, яна сама вабіла да сябе людзей з неверагоднымі здольнасцямі. Гэта легендарная жанчына сябрвала з Максімам Багдановічам (калі ён прыязджаў ў Мінск, яны бачыліся кожны дзень), Змітраком Бядулем, Усеваладам Фальскім, Ядвігіным Ш., Фларыянам Ждановічам...

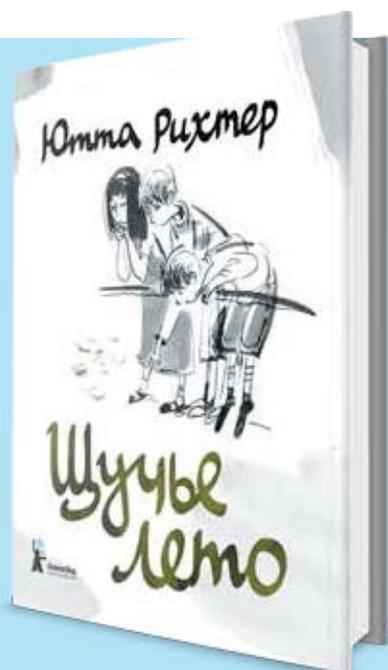
Зоська Верас была яшчэ выдатным філолагам і выгаворвала за рускія словы нават самому Уладзіміру Караткевічу, Яну Скрыгану і Янку Брылю. У 1928 годзе яна на свае сродкі выдала зборнік вершаў зняволенага ў польскай турме беларускага паэта Міхася Машары «Малюнкi». Віленскі дом Людвікі Антонаўны ці, як яго назавуць потым — Лясная хатка, стаў сапраўдным цэнтрам прыцягнення людзей, адданых беларускай справе. Нават цяжка ўявіць, колькі яна сустрэла там гасцей, уладкавала на начлег, напаіла гарбатай і сагрэла сваім непераадольным святлом, якое давала паверыць ў жыццё і будучыню.

Аднак самым важным ў сваёй біяграфіі Зоська Верас лічыла 1909 год, нават свае ўспаміны яна пачынае менавіта з гэтага часу: «У тым жа 1909 годзе, увосень, я стала на тую сцежку, па якой ішла праз ўсё далейшае жыццё. Арганізаваўся Гродзенскі гурток беларускай моладзі».

Такой была Зоська Верас. У 2013 годзе ў свет выйшла кніга Міхася Скоблы «Я помню ўсё», куды ўвайшлі ўспаміны і амаль чатыры сотні лістоў пісьменніцы (а іх, паверце, варта пачытаць), жыццё якой прыйшлося на адно з самых цяжкіх стагоддзяў для Беларусі.

Запомніце гэтыя імёны: Адам і Антон Бычкоўскія, Зоська Верас (бібліятэкарка), Баляслаў Грабінскі, Янка Ляўковіч (кіраўнік хору), Адольф Зянюк (апошні кіраўнік гуртка) і іншыя — людзі, якія наперакор забароне і верагоднай небяспецы неслі думку лёгкую, як воблака, цяжкую, як гора, глыбокую, як акіян, — беларускую думку.

Па шчупаковай волі...

«— Я не хачу, каб мама памірала! — Даніэль падскочыў і раптам закрычаў з усёй сілы: НЕ ХАЧУ! НЕ ХАЧУ! НЕ ХАЧУ! І з кожным «НЕ ХАЧУ!» біўся лбом аб ствол дрэва, потым адварнуўся ад мяне і заплакаў. Бываюць такія імгненні, якія запамінаюцца на ўсё жыццё. Нават калі хочаш пра іх забыцца. І калі Даніэль біўся галавой аб ствол, я ведала, што ніколі не забудуся пра гэта. Мне хацелася абняць Даніэля, але я не магла. Хацелася сказаць што-небудзь, але я не магла. Хацелася збегчы, але я не магла. Я не магла нават плакаць».

Гэтую кнігу прынесла мне адзінота. На наша спатканне, калі пасярод белага дня неба раптам стала чорна-сінім, а зоркі з яго ў адно імгненне пасыпаліся на маё падаконне. Я ведала: зоркі трэба вярнуць на неба. І не адвольным россыпам, а ў выглядзе сузор'яў. Пакуль не прыйшла сапраўдная ноч і, здзівіўшыся, не сышла назад, аддаляючы ад усяго жывога жаданы ацяляльны ранак.

Я ведала. Але сама зрабіць нічога не магла. Мне патрэбен быў хтосьці. На адлегласці ў тысячы кіламетраў. Хтосьці, хто разумее бы нешта важнае, чаму самой мне надзвычай складана даць назву. І акрамя таго, мог бы штосьці сказаць, не ведаю што, але нешта неверагодна трапнае, з правільным націскам і таніраваннем.

Мая адзінота ведае шмат розных рэчаў. Але часам яна занадта блізкая і нямая, каб быць суразмоўцай. Таму ў яе пры сабе заўжды кніга. Вось і цяпер працягнула мне стосік электронных лістоў. «Ютта Рихтер. Щучье лето» — значылася на вокладцы. Чужое імя. Невыразная назва. Што гэта ўсё можа мне даць? І анатацыю, і пачатак прадмовы я чытала з недаверам. Але пасля...

«Шчупачынае лета» адносіцца да тых нешматлікіх кніг, якія могуць падтрымаць чытача ў цяжкі час, утрымаць

на краі жыццёвай прорвы. Такія гісторыя запамінаюцца надоўга і дарослым, і дзецям — не трагічнасцю тэмы, а цудоўным пераадоленнем гэтай трагічнасці. Пасля прачытання гэтай невялікай кнігі свет застаецца ранейшым толькі знешне, унутрана ён заўважна мяняецца.

У маім сэрцы запаліўся агенчык радаснай надзеі, і я пачала чытаць. Усе 306 лістоў фармату fb2 прачыталіся лёгка, хутка і, як вымагае таго сапраўднага тэрапія, са слязьмі на вачах. Пасля прачытання спатрэбілася яшчэ колькі гадзін, каб разрозненыя ўражанні сталі больш-менш цэласным малюнкам, а зоркі сабраліся ў сузор’і і сплылі назад — у позняе вечаровае неба. Усё, на дзіва, стала на свае месцы...

Дык пра што гэтая кніга?

Пра розныя цікавыя рэчы. Напрыклад, пра тое, што паўлін можа жыць з адной нагой і гадаваць чатырох паўліняня. Пра тое, што рыбы адчуваюць страх і ім баліць. Пра тое, што дзеці, якія штодзень ездзяць у школу адным аўтобусам, могуць аказацца чужынцамі, падзеленымі на варожыя лагеры праз сацыяльную прыналежнасць. Пра тое, што каб захварэць на рак, не абавязкова паліць і мець купу іншых шкодных звычак. Пра тое, што на свеце вельмі многа верхаглядаў — людзей, якія, не ведаючы сутнасці рэчаў ці ведаючы толькі нейкую яе частку, робяць высновы, перадаючы іх па бясконцы «сапсаваным тэлефоне», і замест таго, каб кіравацца ўласнай логікай і думкамі, абіраюць перайманне дзеянняў за кімсьці. Пра тое, што «Рыбалоўства для чайнікаў» можа стаць дыхтоўным падарункам для дзяўчынкі-падлетка... І яшчэ пра многае-многае.

Хаця паводле анатацыі ўсё выглядае значна прасцей: «На долю братаў Даніэля і Лукаса, герояў аповесці «Шчупачынае лета», выпадае нялёгкае выпрабаванне: іх маці захварэла на рак. І каб перамагчы страх перад стратай самага блізкага чалавека, дзеці адважваюцца кінуць выклік лёсу, прайсці своеасаблівую ініцыяцыю: злавіць шчупака — галоўнага прэснаводнага драпежніка. Дапамагае ім у гэтым іх сяброўка, амаль сястра, Ганна, ад асобы якой вядзецца апавед».

«Шчупачынае лета» адносіцца да тых нешматлікіх кніг, якія могуць падтрымаць чытача ў цяжкі час, утрымаць на краі жыццёвай прорвы. Такія гісторыя запамінаюцца надоўга і дарослым, і дзецям — не трагічнасцю тэмы, а цудоўным пераадоленнем гэтай трагічнасці.

Мне патрэбен быў хтосьці. На адлегласці ў тысячы кіламетраў. Хтосьці, хто разумеў бы нешта важнае, чаму самой мне надзвычай складана даць назву.

Для каго гэтая кніга?

Для падлеткаў. Але мне думаецца, што найперш для дарослых. Хаця для іх кніга можа стаць няёмкай апытанкай. У якіх выпадках шчырая дзіцячая малітва бывае «не пачута», і чыйсьці бацька ўсё-такі сыходзіць з сям’і? Чаму прасцей абагрэць чужое дзіця, чым пачуць, адчуць і прылашчыць сваё? Для чаго блізкія людзі заўчасна сыходзяць з жыцця? Адказы на гэтыя пытанні

маглі б быць чароўным эліксірам, што папярэдзіць неабходнасць у горкіх леках. Але дарослы свет рэдка ладзіць допыты сабе. Яго задача — кантраляваць, выдаваць інструкцыі на ўсемагчымыя выпадкі, ацэньваць, караць ці заахвочваць...

Для каго гэтая кніга? Для падлеткаў. Але мне думаецца, што найперш для дарослых. Хаця для іх кніга можа стаць няёмкай апытанкай.

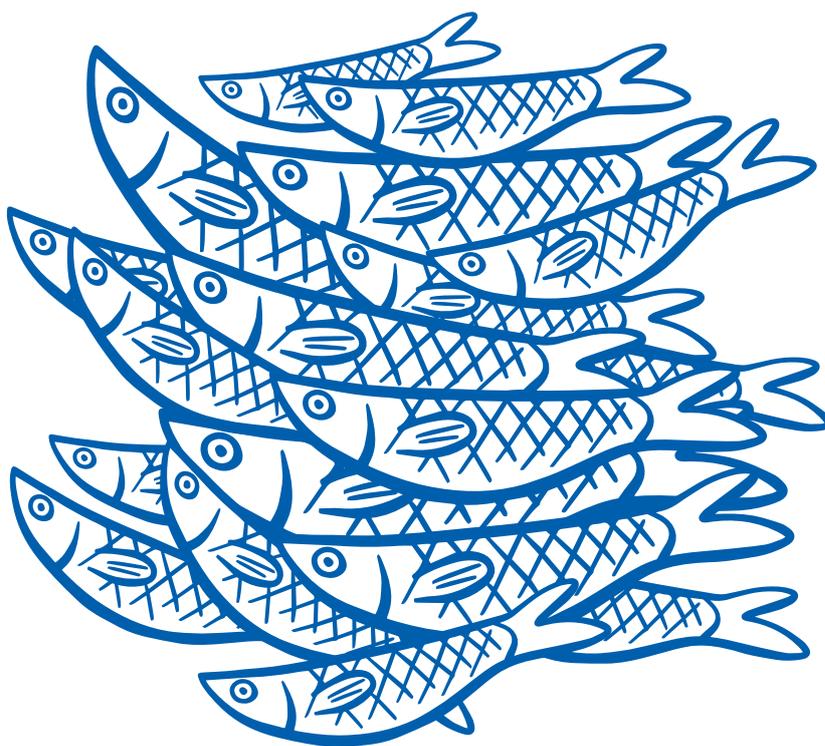
Было б хлуснёй сказаць, што, прачытаўшы згаданую кнігу, я атрымала падказку, што рабіць з уласным болем, з уласнымі цяжкасцямі, якім чынам іх пераадолець. Праблемы не зніклі. Яны засталіся. Але... кніжка, пэўна, ад самага пачатку была не пра гэта. Не пра мяне, не пра мой боль. Яна пра нешта

большае: як жыць у свеце, перапоўненым болем па суседству? Як жыць, калі нічога нельга змяніць, калі нельга дапамагчы дарагому чалавеку ні словам, ні справай?

Я не змагу пры нагодзе ўзнавіць гэты ўрывацхак па памяці. Але я пражыла ў ім кожнае слова, кожны радок. Як нешта глыбока-асабістае. І ўрок, што закладзены ў ім, збіраюся запісаць у сшытак самых важных жыццёвых адкрыццяў.

Я чула пра гэта раней. Але сёння, тут і цяпер, гэта перакананне стала часткай мяне. У сітуацыі безнадзейнасці і безвыходнасці самае вялікае і найлепшае, што мы можам зрабіць для іншага і для сябе, — ПРоста Быць Побач. Не адводзіць вачэй ад кубка чужога болю, а піць яго глыток у глыток на адлегласці выцягнутай рукі. Толькі не п'янець ад горычы да буйства, а трывала помніць: калі з чыгойсьці неба сыплюцца зоркі, хтосьці мусіць іх беражліва збіраць, каб пасля вярнуць назад, сузор'ямі. Бо неба не тваё, маё ці яго. Неба заўжды наша.

Галіна Зыранова

Пад ціскам вады

Марыянскі жолаб

Доўгі час мора і акіян заставаліся для чалавека месцам невядомага, месцам, якое выклікала страх. Ад сіл стыхіі немагчыма было абараніцца. Якім бы смелым ты не быў. А калі табе нават пашанце, і мора будзе спакойным, і вецер спадарожным, ёсць нечаканыя рыфы на паверхні, ёсць невядомыя істоты ў глыбіні.

Зараз страх гэты знік. Разам з нечаканасцю рыфаў. Усе рыфы чаканыя і вядомыя. Вецер перастаў вызначаць шлях судна ўжо даўно. Прырода па-ранейшаму валодае сіламі, каб паказаць, чалавеку, хто тут гаспадар. Але чалавек накоплівае інфармацыю. Развівае тэхналогіі. І ўсё больш абароненым адчувае сябе нават пасярод акіяна — велічэзнай воднай пустыні-непустыні. Пустыні, бо ад далягляду да далягляду нябачна нічога і нікога, — толькі хвалі. Непустыні, бо колькі ўсялякіх істот жыве пад гэтай хвалістай паверхняй! Колькі? Невядома. Усе рыфы чаканыя і вядомыя, а вось насельніцтва гэтага, як кажуць, царства да нашага часу не прайшло перапіс. Наўрад ці там сапраўды цешыць сваю адзіноту легендарны Кракен ці спіць у горадзе Р'льех пачварны Ктулху. Пад сур'ёзным сумневам і атланты са сваёй Атлантадай. Але справа ў тым, што невядомае заўсёды больш дзіўнае, чым тое, што мы спрабуем уявіць сабе самі. Дзіўнае — неабавязкова страшнае, але і ў наш час патрэбна вялікая смеласць, каб адшукаць жыхароў самога дна акіяна.

Хто насяляе дно акіяна? Не спяшайцеся з адказам. Лепш удакладніце: якога акіяна? Пачнём з Атлантачнага.

Нават павярхоўна вывучаючы глыбіні, нельга не заўважыць, што чым далей ад паверхні, тым больш жывых істот і адначасова менш. Усё больш разнастайнасці і ўсё менш колькасці. Пры гэтым з кожным этапам руху ўніз жывёльны свет усё больш неверагодны і незразумелы. Возьмем як прыклад адно з самых вядомых дзіўных стварэнняў — вудзільшчыка. Яго (ці правільней сказаць — «яе», бо гэта прывілея жаночых асобін) спінны плаўнік ператвораны ў сапраўдную вуду. На канцы гэтай вуды свеціцца «прынада». Пры гэтым у некаторых відаў

Вудзільшчык

Кнутахвостны мешкарот

ёсць спецыяльны канал, у які вуду можна ўцягваць. То бок, хтосьці заўважыў гэта дзіўнае яркае штосьці, падплыў, а яно адпаўзае і адпаўзае, пакуль гэты хтосьці не трапіў у разяўленую пашчу драпежніка.

Увогуле, глыбакаводным драпежнікам складана. На каго паляваць? Вакол цішыня, спакой і пустэча. Рэдка дзе пабачыш рыбку ці іншую істоту, прыдатную для харчавання. Даводзіцца прыстасоўвацца. Адзін з папулярных спосабаў прыстасавання — стаць адным вялікім ротам-страўнікам. Калі маеш вялікую пашчу, то можна схапіць ёй адразу, каго захочаш; калі маеш у дадатак вялікі страўнік, то можна размясціць злоўленае там і доўга пераварваць, пакуль не знойдзеш новую ахвяру.

Добры прыклад — рыбы з сямейства мешкаротых. Яны ўвогуле ўяўляюць сабой адну гіганцкую пашчу, якая пераходзіць у тонкі ніткападобны хвост. Прыстасоўваючыся, спрабуючы выжыць, яны, па сутнасці, адмовіліся ад усіх органаў, не звязаных з заглтаннем і страваваннем. У іх няма рэбраў, брушных плаўнікоў, лускі і шмат чаго яшчэ. Нават чэрап зменшаны настолькі, што з'яўляецца проста дадаткам да рота з двума вочкамі, якія ў той глыбіннай цемры не асабліва і дапамагаюць.

Насамрэч мы яшчэ мала ведаем пра акіянскія глыбіні. Вельмі мала. Адною з глаўных праблем тут з'яўляецца ціск. З кожным метрам апускання ціск усё большы і большы. Мабыць, вы чулі пра самае глыбокае месца ў акіяне. Марыянскі жолаб. Больш чым на працягу 11 000 кіламетраў можна рухацца ўніз і не дасягнуць дна. Але гэта «можна рухацца» ўмоўнае, бо любога чалавека расплюшчыць на шмат раней. Мы не можам вытрымаць ціск большы за тону на сантыметр кубічны. Ніхто не можа. Акрамя саміх насельнікаў жолаба. Проста іх унутраны ціск раўняецца ціску на іх вады. І яны зусім не адчуваюць дыскамфорту, як мы не адчуваем яго пад ціскам паветра. Вось тут і ўзнікаюць цяжкасці з даследаваннем, бо нават калі з дапамогай розных тэхналогій паспрабаваць вылавіць якую-небудзь істоту, то па дарозе на паверхню яе проста разарве.

На дадзеную тэму можна гаварыць яшчэ вельмі шмат, і ўсё роўна сказаць мала. Вельмі мала. Ёсць дзясяткі фільмаў, кніг пра падводнае жыццё, але і яны не прэтэндуюць на паўнату інфармацыі. Акіян па-ранейшаму захоўвае свае тайны, і невядома, калі і ці зможам мы разгадаць іх усе.

Дзмітрый Шулюк

Карані жыцця

Што такое фолк? Гэта народная музыка. А што такое народная музыка? Гэта частка культуры, адзін з глыбінных яе складнікаў. Дзякуючы музыцы мы можам зайсці так далёка, настолькі паглыбіцца ў сябе, што дакранемся да свядомасці людзей, якія жылі задоўга да нас. Сучаснае жыццё не падобнае на тое, што было стагоддзі таму назад, а музыка застаецца блізкай, таму што яна вызначае нас: наш характар, наш рытм жыцця, наш светапогляд.

Гэтая музыка звычайна выконваецца або на нацыянальных мовах, або на лацінскай. Нацыянальныя мовы важныя, таму што яны — люстэрка жыцця, укладу, думак людзей, якія жывуць не так, як мы, маюць іншую гісторыю, вопыт, светапогляд. Можна зразумець чалавека, паслухаўшы, як ён размаўляе на роднай мове.

А чаму лацінская? Менавіта яна на пэўным этапе жыцця Еўропы была вызначальнай. Мова афіцыйнай перапіскі, рэлігіі і літаратуры — мова вышэйшых колаў грамадства. Атрымліваецца, з дапамогай моўных аспектаў выканаўцы фолку закранаюць розныя пласты насельніцтва таго часу.

Іншы раз фолк выконваюць і на англійскай. Гэта не проста даніна сучаснасці, гэта масток — масток паміж «цяпер» і «тады».

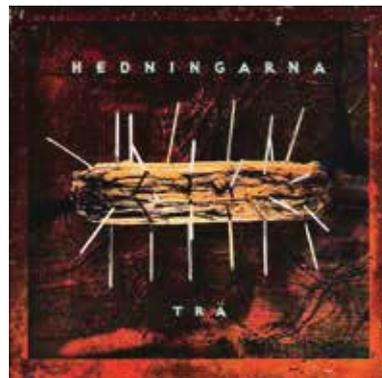
Мы зрабілі невялікую падборку самых розных гуртоў, якія граюць фолк і яго разнастайныя адгалінаванні. Паспрабуйце адчуць розніцу (і падабенства) рознай музыкі розных народаў.

1. «Garmarna» — шведская фолк-рок-група, заснаваная ў 1990 годзе, выконвае песні на шведскай і лацінскай мовах. Вельмі паказальна тое, што гэтыя музыкі абралі сабе ў якасці назвы. Garmarna ўтворана ад імя пса Garm, які ахоўвае ўваход у Хельхейм — свет мёртвых у германска-скандынаўскай міфалогіі. І потым кан-

чатак множнага ліку і суфікс, што грае ролю пэўнага артыкля. І хто атрымаваецца ў выніку? Рэальныя хтанічныя пачвары, якія ахоўваюць уваход у адзін з іншых светаў. Калі вы хочаце адчуць холад Хельхейма, то першыя альбомы гэтай групы — для вас. У пазнейшых альбомах здаецца, што хтанічную пачвару змаглі прыручыць. Але іх таксама нельга пакінуць па-за ўвагай.

2. «Hedningarna» — скандынаўская фолк-метал-група, ўтвораная ў Швецыі ў 1988 годзе. Назва перакладаецца як «язычнікі», што таксама характарызуе. Яны гатовы кідаць выклік — іх музыка такая ж: грубаватая, рэзкая, вар'яцкая. Тут цікавае спалучэнне архаічнага гучання і сучасных прыёмаў — шведскі і фінскі фолк + сучасныя тэхналогіі і электроніка. Гэтая музыка у нечым шаманская, але яна можа дзіўна арганічна ўплятацца ў сучаснае жыццё.

ская, англійская і г. д. «Faun» — гэта мяккае гучанне, пералівы, перакаты. Іх музыка няцяжкая. У ёй ёсць нешта ад вады Рэйна — супакаенне, якое мяжуе з затоенай небяспекай. Тое, што трэба для перапляцення хрысціянскіх сярэднявечных і паганскіх матываў.

4. «Orthodox Celts» — сербскі гурт, які існуе з 1992 года і выконвае ірландскі фолк, кельцкі фолк. Гучыць дзіўна: сербскія спевакі выконваюць на англійскай кельцкую музыку. Але чаму мы абралі менавіта іх? Таму што ў гэтых хлопцаў вельмі выдатна атрымліваецца. І яны досыць папулярныя. Калі вы чулі ірландскую музыку з рок-матывамі, то хутчэй за ўсё гэта былі менавіта «Orthodox Celts».

5. «Värttinä» — гурт з Карэліі, утвораны ў 1983 годзе. Праект двух сясцёр, Сары і Мары Каасінен, узнік дзякуючы іх маці. Яе турбавала захаванне і папулярызацыя народнай кельцкай музыкі. І таму мэтай гэтай групы — даследаванне і захаванне карэльска-фіна-вугорскай музычнай традыцыі, а таксама адкрыццё новых шляхоў у аранжыроўцы і выкананні. І, напэўна, з усяго спіса гэта самае дзіўнае і нязвыклае для нашага вуха гучанне. Мы не прывыклі да такой музыкі і работы з голасам. Але гэта зачароўвае.

6. «Стары Ольса» — гурт сярэднявечнай беларускай музыкі (1999). Тут, мабыць, без каментарыяў. Слухайце беларускіх музыкаў, якіх любяць слухаць замежнікі, але часам не ведаюць свае. Гурт сапраўды чароўны. Яны рэканструюць музычныя традыцыі Вялікага Княства Літоўскага і працуюць яшчэ над рознымі цікавымі праектамі. Далучайцеся!

Святлана Курганова

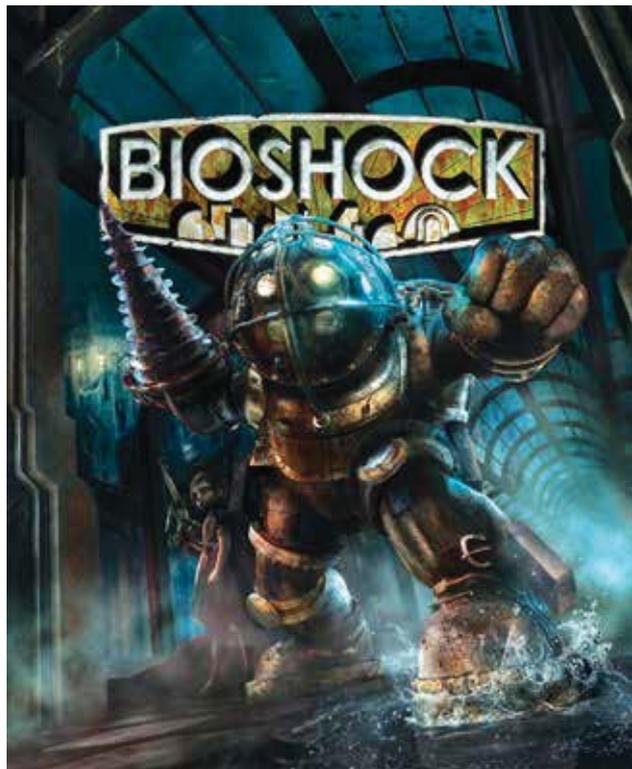
Утопія пад тоўшчай вады

«У чалавека ёсць выбар, і я выбраў немагчымае. Я пабудаваў горад, дзе мастак не баіцца цэнзара, дзе вялікае не абмежавана маленькім, дзе рукі навукоўцы не звязаны нікчэмнай мараллю. Я выбраў Захапленне», — такімі словамі заснавальнік выдуманага горада Эндру Раян сустракае галоўнага героя Bioshock'a, шутэра ад першай асобы, распрацаванага кампаніяй Irrational Games у 2007 годзе.

Bioshock пачынаецца з таго, што самалёт, на якім ляціць галоўны герой, пры загадкавых абставінах церпіць крушэнне сярод акеана, і для Джэка — пратаганіста — адзіным шляхам да выратавання робіцца... грандыёзны маяк сярод нічога. Герою, які шукае дапамогі, не застаецца

лепшага варыянта, як зайсці ўнутр і сесці ў падрыхтаваную кімсьці батысферу. І адправіцца проста ў Захапленне — горад, схаваны ад большай часткі чалавечтва за тоўшчай акеанскай вады. Пакуль гульцу адкрываюцца дзівосныя ўрбаністычна-марскія пейзажы падводнага горада 1959 года, запісаны голас Эндру Раяна апісвае аб'ектывісцкую утопію. Раян упэўнены, што яму ўдалося пабудаваць на дне акеана закрыты мір, у якім людзі існуюць выключна за кошт сваіх творчых здольнасцей і таленту. Але як толькі батысфера Джэка завяршае свой урачысты спуск, прыгожая карцінка дае трэшчыну — і ў прамым сэнсе таксама.

Захапленне — у самым сэрцы грамадзянскай вайны. Горад вольных мастакоў і навукоўцаў ператварыўся ў вар'яцкае логавы сплайсераў — генетычна мадыфікаваных людзей, што падселі на АДАМ — навамоднае рэчыва, якое дапамагае як хутка думаць і бегачь, так і па жаданні ствараць, напрыклад, электрычнасць. АДАМ робяць Маленькія Сястрычкі, якіх абараняюць жудаснага выгляду «людзі» ў скафандрах — Вялікія Татулькі. Іх жахлівая, але кранальная сувязь стала галоўным сімвалам франшызы. Звязаныя на псіхафізічным узроўні, яны вымушаны існаваць у своеасаблівым сімбіёзе, за мяжой якога іх чакае толькі смерць.

Арт-дэко — эклектычны стыль, адметнымі рысамі якога з’яўляюцца строгая заканамернасць, смелыя геаметрычныя ўзоры, раскоша, шык, паўтоны і адсутнасць яркіх колераў у камбінацыі з яркавымі арнаментамі.

Сястрычку — ад рук сплайсераў, Вялікага Татульку — ад недахопу АДАМа. Жудасныя пары дзяўчынак і іх ахоўнікаў з’яўляюцца нязменным элементам жыцця Захаплення і адзінай крыніцай набыцця АДАМа для галоўнага героя. І выбар — забіваць ці не Маленькіх Сястрычак — хоць і няхітры чорна-белы, але вырашальны для гульні.

Для таго, каб жывым знайсці сапраўдны выхад з горада, Джэку давядзецца ўзброіцца і прайсці Захапленне, якое кішыць не па-сяброўску настроенымі вар’ятамі, і сустрэцца з самім Эндру Раянам.

Bioshock дае гульцу шырокі выбар зброі і яе мадыфікацый, а тыповыя шутэрны геймплэй разбаўлены выкарыстаннем плазміды — вытворных АДАМа, неабходных для рашэння некаторых сайд-квэстаў. Трэба адзначыць, што апошніх дастаткова. Захапленне — горад немаленькі, і хоць гульня строга лінейная, на даследаванне пабочных лакацый горада можна змарнаваць шмат часу, за які гульня шчодро ўзнагароджвае схаванымі рэсурсамі і аўдыядзённікамі. Вялікая частка гісторыі горада раскрываецца менавіта праз аўдыядзённікі, якія распавядаюць гульцу пра

быт і норавы жыхароў, а таксама прыадчыняюць дзверы ва ўнутраны свет лакальных геніяў, у тым ліку і заснавальніка горада, і стваральнікаў плазміды.

Захапленне, натхнёнае ідэямі аб’ектывізму Айн Рэнд і яе раманам «Атлант выпрастаў плечы», нягледзячы на разруху, не страчвае элегантнай эстэтыкі стылю арт-дэко, а вада, якая паступова затоплівае паўразбураны горад, надае таямнічую, нават сюррэалістычную прыгажосць некалі велічным залам. Вадзе і яе фізіцы ўвогуле аддадзена шмат увагі, бо гэта не толькі сетынг, але і важны прасторавы элемент барацьбы з ворагамі.

Багатая геймплейная разнастайнасць разам з пазнавальным дызайнам лакацый і персанажаў, гульня акцэраў агучкі, якая заслугоўвае толькі шчырай хвалы... Bioshock добры з усіх бакоў і заслужана лічыцца адной з найвялікшых камп’ютарных гульняў. Але менавіта яго сюжэт робіць з простага гульні прадмет мастацтва, які ператварае спецыфічныя абмежаванні свайго медыума ў асаблівае. Спойлерыць не будзем — толькі параім слухаць горад, які насамрэч і ёсць галоўны галоўны герой гульні. І напрыканцы таксама працытуем Эндру Раяна, бо не ведаем, як там з утопіямі, але прыгожа гаварыць ён умее:

«Чым адрозніваецца чалавек ад раба? Чалавек выбірае, раб падпарадкоўваецца».

Валерыя Дзяткова

Эфект паглыблення

vk.com / GRAF_REPORT

Усё пачалося з простага пытання: як пісаць тэксты? Здаецца, тут няма чаго і разважаць — сядай і пішы. Але далей усведамляеш, што гэта больш складана, чым здавалася на першы погляд. А калі жадаеш не проста крэмзаць па паперцы, а ствараць па-сапраўднаму глыбокія тэксты, то ўсё: нешта і сказы не складаюцца, і тэкст не адлюстроўвае ўвесь аб'ём думкі, які імкнешся перадаць. І што тады, спаліць усе тэксты, абняць калені і плакаць? Дакладна, не.

Каб пісаць якасныя творы, трэба паглыбіцца ў сутнасць творчасці. І ў каго вучыцца пісьменніцкаму майстэрству, як не ў прызнаных майстроў? З іх дапамогай мы зараз паглыбімся ў гэты працэс: ад першых накіроўваючых тэзісаў да тэрэтычных асноў. І ніяк не абысціся тут без непасрэднай практыкі.

Што рабіць пачаткоўцам? На гэта пытанне дае дакладны адказ чалавек, набліжаны менавіта да беларускага літаратурнага працэсу. Беларуская пісьменніца і журналістка Людміла Рублеўская дала некалькі карысных парад, каб скіраваць пачаткоўцаў у шырокай плыні літаратуры:

1. Трэба заўсёды брацца за тэму, якая сапраўды цікавіць. Нават калі вы не ведаеце ў падрабязнасцях нейкія аспекты, самае галоўнае — гэта ўласная вялікая зацікаўленасць. Калі вы аб'якавыя да выбранай тэмы, лепш шукаць нешта іншае, не прымушаць сябе. Самы галоўны наш чытач — гэта мы самі, таму пісаць трэба тое, што хочацца самім.

2. Каб тэкст атрымаўся чытэльны, я ўсім раю падчас напісання прагаворваць фразы ўслых. Гэта датычыцца любых тэкстаў — як мастацкіх, так і публіцыстычных. Прагаворвайце ўслых, тады вы самі адчуеце, дзе якія нестыкоўкі, дзе негарманічнае гучанне. Гэта ўсё трэба выправіць, таму што да прازیчнага тэксту існуюць такія ж самыя патрабаванні, як і да паэтычнага. Гукапіс трэба захоўваць у любых жанрах.

3. Рухавік любога сюжэта — гэта канфлікт. Канфлікт — нейкая праблема, якая паўстае перад персанажамі, кідае ім выклік, праз які яны павінны дайсці да лагічнага фіналу. У тэксце вонкава можа нічога не адбывацца, тады галоўным становіцца унутраны канфлікт: герой праходзіць праз пэўныя эмацыйныя выпрабаванні, і штосьці змяняецца ўнутры самога персанажа. Калі галоўны герой застаўся такім самым, якім быў напачатку — значыць, аўтар пакінуў яго сюжэтную лінію незавершанай. Але ёсць варыянт, што аўтар зрабіў гэта наўмысна, каб такім чынам ахарактарызаваць героя.

Частая памылка пачаткоўцаў: гэтых канфліктаў шмат на адзін невялікі тэкст. Тады яны пачынаюць канфліктаваць паміж сабой. Аўтар уздымае і гэтую праблему, і гэтую, і гэтую, і ў рэшце рэшт усё атрымліваецца павярхоўным і не завяршаецца аніводная лінія.

4. У тэксце павінен быць мэсэдж. Гэта значыць, аўтарская думка, нейкае пасланне чытачу. Спрачаюцца, ці заўсёды павінен сам пісьменнік асэнсоўваць, які мэсэдж ён уклаў у твор. Часам ён увогуле гэтага не асэнсоўвае, а мэсэдж усё роўна ёсць, часам нават не той, які аўтар усведамляў. Але аўтар абавязкова павінен мець, што сказаць чытачу. Гэта абавязковы адказ на пытанне «Чаму я гэта пішу?», «Чым я хачу падзяліцца?», «Што я хачу змяніць у гэтым свеце?». Глобальна, канешне, але як без гэтага? Ніяк нельга.

5. І галоўнае: калі тэкст напісаны, ніколі не пасылайце яго адразу ў рэдакцыю. Зразумела, калі тэкст завершаны, узнікае эйфарыя ад таго, што ў вас усё так класна атрымалася, і на такім эмацыйным уздыме хочацца адразу ж, у той жа дзень, падзяліцца. Але лепей, каб ваш тэкст паляжаў некалькі дзён, каб вы маглі пасля перачытаць яго, праглядзець абноўленым вокам. Тады вы заўважыце тыя хібы, супярэчнасці, якія не заўважаліся, пакуль вы пісалі.

Але гэта толькі парады для пачатку, хаця і безумоўна карысныя. Калі не маеш глыбокага разумення, што такое пісьменніцтва наогул, па-сапраўднаму годны цікавы тэкст напісаць не атрымаецца.

Веданне мовы, слоўнікавы запас і стылістыка — тры стаўпы, якія павінны скласці аснову вашага пісьменніцкага майстэрства. Але гэта аснова, нічога не варта без практыкі. Таму вось галоўная парада: калі пачалі пісаць, не спыняйцеся.

Непазбежна тое, што спачатку, начытаўшыся добрай і разумнай літаратуры, вы пачняце нібыта капіраваць любімых аўтараў, пераймаць іх стыль. Гэта цалкам натуральная частка творчага станаўлення. Усе так ці інакш пачыналі, крэмзаючы вершы «пад Багдановіча» або складаючы казкі-легенды, як Караткевіч. Галоўнае тут: не кідаць чытаць наогул, хаваючыся ад навакольнага свету, каб ён не ўплы-

ваў на вашы тэксты. Абавязкова: шмат чытаць і шмат пісаць самому. Чым болей пішаш, тым лепей атрымліваецца.

І таму напрыканцы прапануем вам некалькі цікавых практыкаванняў ад Ганны Бутырчык, загадчыцы кафедры замежнай літаратуры філфака БДУ, выкладчыцы «Школы маладога пісьменніка».

1. Што было б, калі б... Паспрабуйце ўявіць сабе сітуацыю: што было б, калі б ваш родны горад апынуўся пасярод мора? Альбо быў бы сталіцай падводнага царства? Альбо ўзняўся б у нябёсы?

2. Напішыце гісторыю, якая пачыналася б з адной з прапанаваных фраз:
Жыла-была дзяўчынка, якая любіла абуваць мамыны чаравікі.
Яго знайшлі праз тры дні...

Канешне, у Лондане кажуць, нават і парсюкі лётаюць, але...

3. Паспрабуйце расказаць/перапісаць агульнавядомую казку/твор ад імя аднаго з персанажаў.

Як выглядала б казка пра залатую рыбку, калі б яе расказвала рыбка?

Як змянілася б гісторыя пра дзікае паляванне караля Стаха, калі б яе расказала Надзея Яноўская?

4. Стварыце гісторыю, у якой у абсалютна рэальную сітуацыю трапляе добра вядомы літаратурны герой.

Уявіце, што на ваш абсалютна рэальны ўрок хіміі (ці любы іншы) выпадкова зайшоў Гары Потар і выступіў экспертам хімічных (ці іншых) навук.

5. Паспрабуйце стварыць тэкст, выкарыстоўваючы толькі адну часціну мовы.

Марыя Свіст

Ад рэдакцыі: свае спробы дасылайце ў «Бярозку», самыя цікавыя творы мы абавязкова надрукуем.

VK.COM / GRAF.REPORT

Аўтарская рубрыка
Ліны Багданавай

На мелкаводдзі

Ромка атрымліваў асалоду ад лета і прыгажосці прыроды.
— Вось калі б лета зацягнулася на год! А лепш — гадоў на дзесяць.
Ці хаця б на пяць. Дакладна, на пяць! — вымавіў Рома, выпрастаў спіну і шыю і паплыў уздоўж берага.

— Супер! — зараўлі прыяцелі.

— Ромка — чэм-пі-ён! — падхапілі з пляжа фанаткі.

Вось так бы заўсёды — быць самым першым, самым лепшым. Ромка ўяўляў, як скончыць паказальны заплыў, нязмушана выйдзе з вады, вытрэцца ручніком з лагатыпам вядомай спартыўнай каманды. Пасля ляжа на поспілку і паспрабуе не заўважыць і не пачуць захаплення і іншых эмоцый сваіх прыхільнікаў. Усмешка рабілася ўсё шырэйшай, гонар распіраў грудзі. І не было канца светламу і сонечнаму лету. Чэрвень... ліпень... жнівень...

— А там разбяромся, — лёгкім валявым рухам паслаў Ромка трывожныя думкі куды далей.

Але ў галаве гучала: «А як жа алгебра? А геаметрыя? І фізіка? А Інэса Анато-льеўна?» Ромка псіхануў, рэзка спыніўся і прыняў вертыкальнае становішча: «Лета, а я пра інфарматычку забыцца не магу!»

Звыклай апоры пад нагамі не знайшлося, Рома зацялёпкаўся, апусціўся ў ваду, нязграбна згрупаваўся і вынырнуў на паверхню. Так і патануць нядоўга! Хацеў крыкнуць, але ўявіў рэакцыю дзяўчынак і кароткімі нервовымі рухамі — куды падзелася паказное майстэрства — дабраўся да мелі. Сеў у чаротах: нікога не хацелася бачыць.

Сітуацыя нагадала школу: менавіта так, апошнім няўмекам адчуваў ён сябе ў шостым класе на алімпіядах і інтэлектуальных конкурсах, у якіх раней лёгка станавіўся пераможцам. Так павялося яшчэ з садка. Бабуля-настаўніца праседжвала з дапытлівым хлопчыкам ўсе вечары напярэда. Разам яны пакаралі бязмежныя акіянскае глыбіні і раскрывалі сакрэты старажытных цывілізацый, падарожнічалі па карце свету і вывучалі таямніцы навакольнай прыроды.

— Ды ў вас вундэркінд расце! — пляснула рукамі загадчыца дзіцячага садка на адкрытым занятку, дзе Ромка тлумачыў паходжанне электраэнергіі. І панеслася: туды накіраваць адоранага хлопчыка, тут паказаць, да гэтага падрыхтаваць, там здзівіць. А як жа інакш? Спачатку ўсё лёгка давалася: і конкурсы, і выступы на публіцы, і навуковыя працы. Здольнасці былі. Атрыманых у раннім дзяцінстве ведаў хапала. Ды і бабуля была побач — дапамагала, падказвала. Так Ромка пры-вык да сваёй геніяльнасці.

Да пятага класа слізгаў па грэбні сваёй папулярнасці на аўтапілоце. А ў шостым затармазіў. Алімпіяда па біялогіі прынесла другое месца, на конкурсе юных гісторыкаў ён здолеў ухапіцца за бронзавы медаль: дапамог вопыт публічных дэбатаў. А вось матэматыка не далася: заграз у геаметрычных задачах. Англійская таксама падвяла, занадта складанай аказалася тэма для выказвання. Фізіку ён прапусціў па ўласнай ініцыятыве — блытаўся ў графіках. Вершы на абласны фестываль напісаць не паспеў...

Спачатку здавалася, не шанцуе. Касавурыўся на больш паспяховых канкурэнтаў. Крыўдзіўся на бабулю. Потым — на ўсё белы свет. Нарэшце, на сябе: «Звычайны напышлівы індук! Уявіў немаведама што, а аказаўся звычайным тупенем. А яшчэ камусьці спрабую даказаць адваротнае!»

Спрабаваў, зразумела, вярнуць упушчаныя пазіцыі. Нешта чытаў, кудысьці зазіраў. Запісаўся на кансультацыі адразу да пяці настаўнікаў. Разы тры схадзіў і кінуў: не паспяваў ні тут, ні там. Ледзь лета дачакаўся. Спадзяваўся за вакацыі падцягнуць гісторыю з геаграфіяй. З фізікай і геаметрыяй адносіны высветліць. Вершыкаў, аповедаў насачыняць. І сябе паказаць, хоць у тым жа плаванні. Праўда, глыбіні Ромка баяўся — жах як!

Любіў дэманстраваць уменні і навыкі на простым і ўсім зразумелым мелкаводдзі — давыпендрываўся. Далей што?

Бабуля з пруткамі:

— Ой, мілок, мусіць, ты заграз у сваёй зорнасці. Гэта ў дзяцінстве геніем можна быць ва ўсім. А чым старэйшы становішся, тым меншы выбар. Гэта таму, што паглыбляцца прыходзіцца ў абраную справу. Перш ты хлопцаў на мелкаводдзі фокусамі сваімі здзіўляў, а зараз ад цябе сапраўдных подзвігаў

чакаюць. Прышла пара выбіраць, у які вір ныраць. На ўсё адразу сіл дакладна не хопіць.

Сімпатулька:

— А мне здаецца, што ты проста заблытаўся ва ўласных поспехах. Напэўна, прыемна быць вундэркіндам. І складана — планка высокая. А наперадзе яшчэ больш высокі ўзровень. Яго на старых ведах не праскочыш. Спачуваю.

Можа, варта пераचाкаць? Набрацца сіл — і ў новую бітву! Вядома, шкада губляць прыхільніц. Няпростую задачу паставіла жыццё. Спраўляйся, пераможца! Ты прывык быць першым, так будзь ім! Чым бы табе дапамагчы? У навуках я не такая моцная, як хацелася б. Хіба што ў літаратуры. Цяпер вось англійскую да дасканаласці даводжу, запрашаю класці сабе кампанію.

Так, я гатова падтрымліваць цікавасць прыгожай паловы нашай школы да тваіх поспехаў. Але ёсць адна ўмова — хай гэтыя поспехі будуць. Спадзяюся, ты не падвядзеш. Не падвядзеш, геній?

Жыхар «камчаткі»:

— Не бачу праблем! Баішся глыбіні — не лезь! Не даецца фізіка — займіся літаратурай. А прасцей — прагуляць нелюбімыя заняткі пад добрапрыстойнай падставай (а такіх можна прыдумаць тысячу!). Не цэняць настаўнікі — ацэняць сябры. Не ацэняць сябры — знойдзем іншых. Чаго перажываць з-за глупстваў? Плыві па цячэнні, яно заўсёды куды-небудзь вынесе.

Я вось, напрыклад, хранічны троечнік. І што з таго? Школу скончу, займуся сваёй справай. Пакуль не ведаю якой, але і не спяшаюся зразумець. Жыццё — у любым узросце штука цікавая. Вось і лаўлю кайф кожную хвілінку! А поспех... Жыццё на поспеху не заканчваецца.

Прасунуты старшакласнік:

— Ведаеш, усё не так дрэнна. Проста ты даўно выйшаў з узросту, калі можна дамагацца вынікаў без бачных высілкаў. Дарэчы, бабулі паклон перадай! Выдатна яна цябе «зарадзіла». Надоўга хапіла яе мудрасці. Але прыйшоў час самастойнасці. Сілай у цябе навуку ніхто не ўваб'е. Хочаш стаць паспяховым — змагайся! Вось толькі не варта расплывацца кругамі па вадзе — эпоха універсальных геніяў мінула. Табе даспадобы папулізм? Не пытанне — пераключыся на грамадскае лідарства. Калі, вядома, ляжыць у цябе душа да гуманізму. Лідара заўсёды заўважаюць, ён заўсёды ў пашане. Але і для сапраўднай папулярнасці прыйдзеца прыкласці намаганні.

Вопытны псіхолаг:

— Відаць, ты чалавек павярхоўны. Чалавек з павярхоўным мысленнем — гэта чалавек, які не ўнікае ў сутнасць пытання або справы. Ён спрабуе усё спрасціць, усё робіць хутка, не клапацячыся пра якасць вынікаў. Каму ж спадабаецца мець справу з такім супрацоўнікам? Хто пагадзіцца мець такога партнёра?

Глыбіня розуму — гэта ўменне чалавека разбірацца ў сутнасці пытання. Павярхоўны ж чалавек, звяртаючы ўвагу на дробязі, не заўважае галоўнага. Думаю, ты б не хацеў мець дачынення да апісанай мною праблемы. Значыць, табе варта паспяшацца. Агледзецца вакол, зрабіць выбар, знайсці памочнікаў і паплечнікаў. Калі хочаш чагосьці дасягнуць у дарослым жыцці, пачні паглыбляцца ўжо сёння. А радасці мелкаводдзя пакінь дзецям і няўдачнікам.

Урок сталасці

Зараз мы знаходзімся ў мінскай гімназіі №15. Амаль хвіліну назад настойлівы званок паклікаў вучняў у класы, і вялікі школьны калідор пусцее. Цікава: па тым, як вучань спяшаецца на ўрок, можна вызначыць, у якім ён класе вучыцца і які ў яго настаўнік.

У калідоры ўжо зусім пуста і ціха, быццам не было тут гэтага вялікага натоўпу. Але раптам цішыню парушае тупат дзіцячых ног. Гэта дзве дзяўчынкі-васьмікласніцы, якія спазніліся на ўрок. Кожная згубленая хвіліна для іх — сапраўдная катастрофа: з вялікімі «квадратнымі» вачыма, гучна пыхкаючы, бягуць яны на сустрач новым ведам. Каля дзвярэй спыняюцца і, асцярожна пастукаўшы, знікаюць у кабінце.

Заходзім услед за імі. У вочы адразу ж кідаецца небывалае ўзрушэнне — усхваляваныя размовы напайголасу, спрэчкі хлопцаў і смех дзяўчат. Рознакаляровыя плакаты, малюнкi, крыжаванкі на ваенную тэму, «ваенныя» рэчы, асцярожна раскладзеныя на першай парце. У дзяцей абагульняючы ўрок, прысвечаны апоўвесці Васіля Быкава «Жураўліны крык».

Праз колькі хвілін настаўніца Юлія Вячаславаўна Крыванос запрашае да дошкі Аляксея Валанца. Ён павінен расказаць біяграфію старшыні Карпенкі. Гучыць музыка — ціхая, пранікнёная, ад якой пачынае шчымець у грудзях. Хлопец цвёрдым, упэўненым крокам выходзіць наперад і, акінуўшы смелым позіркам увесь клас, пачынае:

— Нарадзіўся я ў сям'і звычайнага земляроба. Дзяцінства маё прайшло ў вёсцы, таму працаваць прывык аддана і цяжка...

Цудоўна! Аляксей вядзе аповед ад першай асобы, а значыць, перажывае ўсё тое, што выпала на долю старшыні Карпенкі. Як змяніўся яго твар! Здаецца,

быццам перад табой стаіць не васьмікласнік, а дарослы чалавек, якому ўжо да-
вялося аднойчы памерці... мужчына, які прайшоў фінскую вайну яшчэ хлапчу-
ком, якога паважалі за смеласць і сілу, якога лічылі непераможным!.. Прамова
Аляксея абарвалася разам з жыццём яго героя, але выраз твару застаўся такім
жа сур'ёзна-сумным. Музыка сціхла... Клас нібы ажывае: настаўніца і дзяўчаткі
выціраюць слёзы, гучаць апладысменты.

Не паспелі суняцца, як зайграла новая мелодыя, і да дошкі выходзіць Данііл
Шкондзіч. Ступае ён нясмела, вінавата ўсміхаючыся, быццам просіць прабачэн-
ня за сваю разгубленасць. Пастаяўшы трохі, перамінаючыся з нагі на нагу, Данік
собраўся з думкамі і нарэшце пачаў:

— Да вайны я меў вялікую сям'ю: сумленных працавітых бацькоў і малодшую
сястру. Неўзабаве бацька памёр. Яго забіла токам, і маці праз нейкі час вышла
замуж за іншага чалавека...

Усе адразу ж зразумелі, што размова ідзе пра самага маладога і разважлівага
салдата — Глечыка. За час выступлення пасталеў і Данііл. У яго вялікіх шэрых
вачах адбіўся страх і адзінота, у скованых рухах — сорам і нежаданне гаварыць
так шмат пра сябе.

— І ў небе над сабою я чую жураўліны крык... — былі апошнія словы апавя-
дальніка. Але гэта не канец, гэта нібыта крык у глухую бясконцасць...

Акцёрская гульня не проста здзівіла, а сапраўды ўразіла глядачоў. Тыя кра-
нальныя словы, што былі так добра падабраныя, адпаведная музыка, а самае
галоўнае — натхненне артыстаў зрабілі сваю справу: некалькі хвілін у класе ста-
яла цішыня. Бліскучыя ад слёз вочы настаўніцы свяціліся радасцю. Яна першая
пачала з захапленнем пляскаць у далоні, яе імгненна падтрымалі вучні. Артыс-
таў яшчэ раз выклікалі да дошкі, крычалі «Малайцы!» і «Брава!». Тут ужо хлопцы
шырока ўсміхаліся, дзякавалі і кланяліся.

Ксенія Бурдзянкова

Лісты да хрэсніка

Вітаю цябе, дарагі мой хрэснік! Твае рэдкія лісты ў пару радкоў кажуць пра твае перажыванні. Ты пытаешся, як ставіцца да лаянкі і што рабіць, калі ўсе вакол лаюцца, а ў вашай сям'і ўжыванне дрэнных слоў недапушчальнае.

Разумею. Гэта канфлікт паміж асновамі тваёй сям'і і нормаў навакольнага асяроддзя. На жаль, у нашы дні мат стаў звычайнай справай. Падлеткі выкарыстоўваюць яго, каб здавацца старэйшымі, адстаяць сваю незалежнасць, праявіць брутальнасць ці проста каб быць, «як усе». Людзі мацюкаюцца на вуліцы, у транспарце, гэтыя словы ўжо пралезлі ў вершы і песні. Табе непрыемна іх чуць і сорамна вымаўляць? Дзякуй Богу! Але што рабіць, калі без гэтых брудных слоў не абыходзіцца размова? Заставацца самім сабой, сачыць за сваім маўленнем, таму што гаворка чалавека — гэта адлюстраванне яго душы.

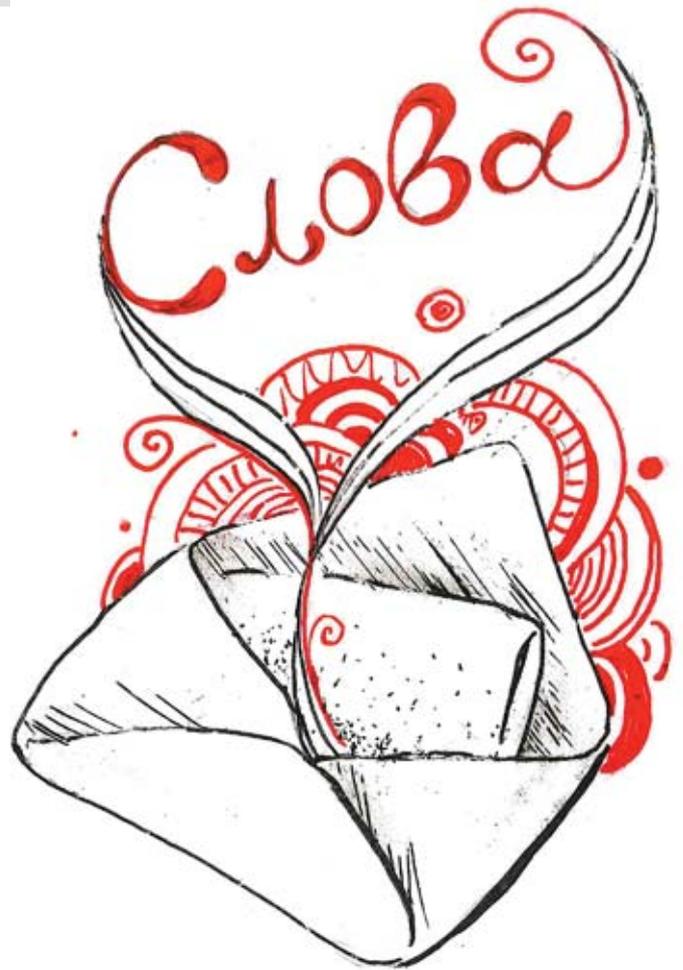
Вядома, быць белаай варонай, адрознівацца ад зграі небяспечна: будуць гнаць і дзяўбці. Але прымаць чужыя погляды — значыць, страціць сябе.

Ведаеш, з якіх слоў пачынаецца Святы Псалтыр? «Шчаслівы муж, што не ходзіць на сход бязбожных і не стаіць на дарозе грэшных, і не сядзіць на сходзе распуснікаў; а ў законе Гасподнім воля яго, і пра закон Яго разважае ён дзень і ноч!» Гэта самы прасты шлях — сысці з небяспечнай зоны, каб пазбегнуць непрыемнасцей. Чалавек — гэта не проста млекакормячае. Чала-век: «чало» — свядомасць, розум — на «век». А наш розум выяўляецца ў думках, увасобленых у словах.

Слова — гэта правадыр, праз які ўліваюцца ў душу не толькі думкі і вобразы, але і струмень адчуванняў, перажыванняў, пачуццяў. Айцец Павел Фларэнскі так казаў пра слова: «Слова ёсць вылучэнне волі чалавека; душы яго, самастойны цэнтр сіл — як бы жывая істота, з целам, вытканым з паветра, і ўнутранай структурай — формай гукавой хвалі».

Па сутнасці сваёй слова з'яўляецца згусткам асаблівай энергіі, і яго трэба зраўнаваць з дзеяннем. Таму за словы — услых вымаўленыя або ў сэрцы утвочаныя — чалавек будзе адказваць гэтак жа, як і за справы.

У Евангеллі гаворыцца: «За кожнае марнае слова, якое скажуць людзі, дадуць яны адказ у дзень судны; бо паводле слоў сваіх апраўдаешся, і паводле слоў сваіх асудзішся» (Мц. 12, 36—37) Якія словы ўстануць побач з чалавекам? Словы суцяшэння, падбадзёрвання, словы радасці, надзеі, любові, словы бласлаўлення, словы праслаўлення Бога, словы падзякі? Ці наадварот — словы, якія забіваюць і атручваюць душу?

Выбар кожны чалавек робіць сам. Епіскап Ігнацій Бранчанінаў піша, што «ў хрысціянна няма як бы сярэдняга, абыхавага стану. Адно з двух: або ён у Духу Святым — у святасці і чыніць справы, і кажа па волі Божай; ці, наадварот, ён у рабстве ў свайго ворага і паслухмяна выконвае яго волю ў справах і ў словах».

Можа, сарваць маску са злодзея? Глядзі, як ён хітра схаваўся за слова «мат»! Што гэта за «мат» такі? Яго раней называлі, не хаваючы сутнасці, брыдкаслоўем. За яго судзілі і вельмі строга каралі.

Ты заўважыў, што слова «брыдкаслоўе» знікла, яго замянілі іншымі — абялілі? Яшчэ агучваецца меркаванне, што часам такія словы ўжываць цалкам магчыма. Ну, скажам, у экстранных сітуацыях або ў адмысловых выпадках для перадачы каларыту народнай гаворкі і г. д. Наступны крок: ўкараняецца думка, што нават павінна кожная група насельніцтва выкарыстоўваць сваю лексіку. Гэта законнае права чалавека рэалізоўваць свой маўленчы патэнцыял: мы ж вольныя людзі! А у каго вушы гараць ад такіх слоў, той хай не слухае, у бок адыдзе, целік выключыць.

Ці можна гэтаму супрацьстаяць? Можна. Я раскажу табе, што вырашылі хлопцы ў нашай нядзельнай школе. Яны дамовіліся, што не будуць больш раўнадушна праходзіць міма тых, хто лаецца. Хлопцы разумеюць, што брыдкаслоўяць тыя, у каго пуста ў галаве і халодна ў сэрцы. Таму, пачуўшы кепскія словы, спакойна кажуць: «А цяпер: тое ж самае, але на роднай мове, калі ласка!» І галоўнае, шкадуючы няшчаснага чалавека, сардэчна жадаючы яму выпраўлення і збавення, шчыра маліцца за яго: «Божа, памілуй!»

Калі кагосьці абазвалі, то ўсё гуляюць у «Плюс дзесяць». Умовы гульні простыя: крыўдзіцель павінен папрасіць прабачэння і сказаць пацярпеламу дзесяць слоў-кампліментаў (які ён выдатны, разумны, добры...) Калі вылаяўся пры дзяўчыне — прасі прабачэння і чытай на памяць верш. Выкідвай з галавы смецце, запаўняй сваю памяць добрымі словамі!

Мілы мой хрэснік, анёл мой дарагі, нясі людзям добрыя думкі, дары добрыя словы. Няхай Гасподзь ўмацуе цябе ў гэтым.

З любоўю, твая хросная

У выпуску:

Я ВЕДАЮ
МАСТАЦТВА

Кацярына Шалкоўская:
«Маляванне для мяне —
гэта УСЁ!»

Я — МАСТАК

ВІЗУАЛЬНЫЯ
НАТАТКІ

№ 17

Я ведаю мастацтва

Кацярына Шалкоўская: «Маляванне для мяне — гэта УСЁ!»

Маладая таленавітая беларуская мастачка і прафесійны ілюстратар. Удзельніца шматлікіх рэспубліканскіх выстаў.

— Як пачалася Ваша творчасць? І як вы зразумелі, што сталі мастачкай?

— Мабыць, цяперашняя творчасць пачалася з таго моманту, як я паступіла ў Каледж мастацтваў імя І. В. Ахрэмчыка. Зразумела, што стала мастачкай, праз некалькі гадоў вучобы, паколькі ў малодшых класах я проста атрымлівала задавальненне ад працэсу малявання. А з часам пачынаеш больш сур'ёзна ставіцца да таго, што робіш.

— Наколькі вучоба важная? Ці можна дамагчыся поспеху, не маючы мастацкай адукацыі?

— Я лічу, што мець адукацыю важна. Асабліва на пачатковым этапе, калі маладыя таленты гатовы ўсяму вучыцца. Значна прасцей напрацаваць патрэбную базу ведаў і навыкаў, пераймаючы вопыт настаўнікаў. Аднак наяўнасць адукацыі не гарантуе мастаку поспех. У гісторыі існуе шмат прыкладаў вялікіх мастакоў, якія паўплывалі на сусветнае мастацтва, не маючы адпаведнай адукацыі. Шмат што залежыць ад самога мастака. Ад яго асабістай матывацыі, таленту і працавітасці.

— Што для вас — маляванне? Адпачынак, праца ці нешта іншае?

— Маляванне для мяне — гэта УСЁ! Гэта тое, без чаго я не ўяўляю сваё жыццё. Гэта і праца, і адпачынак адначасова. Для таго, каб дасягнуць пэўных вынікаў,

неабходна шмат працаваць. Але я атрымліваю задавальненне ад працэсу, таму ў нейкім сэнсе можна назваць яго і адпачынкам таксама.

— **Дзе вы знаходзіце ідэі для сваіх работ?**

— Ідэі прыходзяць па-рознаму. Часам гэтаму спрыяюць жыццёвыя сітуацыі, над якімі я пачынаю разважаць, і з'яўляюцца нейкія вобразы ў галаве, а потым

я іх увасабляю ў ілюстрацыях, інсталяцыях або жывапісе. А часам дастаткова пагартаць Instagram, натхніцца працамі добрых фатографу або мастакоў.

— Ці быў у вас творчы крызіс? Як вы спраўляліся з ім?

— Безумоўна, быў. Але ён не быў звязаны з адсутнасцю ідэй, а хутчэй за ўсё з незадаволенасцю тым, што раблю. Я вельмі крытычна стаўлюся да сваіх работ, і мне цяжка было ад гэтага пазбавіцца. Доля крытыкі, вядома, засталася, але яна стала больш канструктыўнай. Зусім без крытыкі (у адносінах да сябе) развівацца было б складана, на мой погляд.

Для таго, каб выйсці з творчага крызісу, я шмат працавала. Гэта паспрыяла прафесійнаму росту. З'явіліся кліенты, якія былі вельмі задаволеныя маёй працай, і я зразумела, што не ўсё так дрэнна. Падтрымка блізкіх у такія перыяды вельмі дапамагае. Як бы ні гучала банальна, але досыць важна пачуць, што ты малайчына, калі табе гэта сапраўды трэба.

— Удзельнічаеце ў якіх-небудзь конкурсах?

— Вядома, стараюся ўдзельнічаць. Яны даюць магчымасць ацаніць свае здольнасці. Але з-за загружанасці працай, на жаль, не заўсёды атрымліваецца.

— Вы зарабляеце на жыццё выключна мастацтвам?

— Так, зарабляю выключна маляваннем. І калі не ленавацца, то галодным мастак дакладна не застанецца! Але зарабляю я не класічным спосабам. У тым сэнсе, што я не прадаю карціны і не пішу партрэты на заказ, мне гэта не цікава. Я супрацоўнічаю з выдавецтвамі і ўдзельнічаю ў камерцыйных праектах. Камп'ютарная графіка цяпер больш запатрабаваная, без ведаў Photoshop і Illustrator чагосьці дамагчыся складана.

— Ці прадавалі вы свае работы?

— За ўвесь час прадала, напэўна, толькі дзве жывапісныя работы. Першую — у адной з галерэй Мінска, гэта быў марскі пейзаж. Я тады толькі паступіла ў акадэмію і была вельмі гэтаму рада. Яшчэ ў «Галерэі Ё» прадаваліся мае пастары. Але ў асноўным усе мае работы станавіліся падарункамі.

— Як вы сочыце за тым, што адбываецца ў сучасным мастацтве?

— Ёсць вялікая колькасць сайтаў і груп у сацсетках з інфармацыяй пра гранты, конкурсы і выставы для мастакоў. Добры сайт — «CITYCELEBRITY», які рэгулярна публікуе прапановы на нашым і замежным рынку. Вывучэнне такой інфармацыі і дапамагае назіраць за тым, што адбываецца ў сучасным мастацтве. Таксама абавязкова наведваю выставы і стараюся ў іх удзельнічаць. Калі знаходжуся ў іншай краіне, хаджу ў мясцовыя галерэі і музеі. Падзеі замежных галерэй, якія для мяне пакуль застаюцца недаступнымі, адсочваю ў інтэрнэце.

— Якія мастакі Вас натхняюць?

— У розныя перыяды жыцця падабаюцца розныя мастакі. Але ёсць мастачка, чья творчасць у цэлым мяне дзівіць і натхняе досыць доўгі час. Марына Абрамовіч. Для сябе магу вылучыць яе работу «Энергія спакою». Падчас вучобы

Ў каледжы мяне натхнялі Густаў Клімт, Эган Шыле, Амадэа Мадзільяні і Поль Гаген. Цяпер — Фрыда Кало, Жан-Мішэль Баскія і японская мастачка Яей Кусамэ. Гэта што тычыцца знакамітых мастакоў. А ў цэлым мяне натхняе велізарная колькасць сучасных мастакоў, за творчасцю якіх я імкнуся сачыць.

— Як вы думаеце, ці спрыяльная ў Беларусі атмосфера для творчасці: увогуле і ў плане запатрабаванасці мастацтва?

— Атмосфера ў Беларусі ў плане запатрабаванасці мастацтва сумная, гэтак жа як і ўзровень нашага сучаснага мастацтва. З-за гэтай незапатрабаванасці многія маладыя і таленавітыя мастакі з'язджаюць за мяжу. А ў плане атмасферы для творчасці... Яна выдатная! У нас няма здаровай канкурэнцыі, што замянала б развівацца маладым мастакам. У тым сэнсе, што ў нас не так шмат добрых мастакоў, якія маглі б сваім поспехам зацягнуць пачынанні маладых спецыялістаў. У Мінску за апошнія гады дзякуючы маладым і ініцыятыўным хлопцам з'явілася шмат калабарацый, з якімі могуць супрацоўнічаць мастакі. Тыя, хто скардзіцца, што атмосфера не тая, хутчэй за ўсё проста гультаяватыя таварышы. Яны не разумеюць, што ў любой краіне і ў любых умовах ім давядзецца шмат працаваць для таго, каб дамагчыся поспеху. Да таго ж ёсць мноства прыкладаў, як у самых жудасных умовах часам нараджаюцца вялікія творы мастацтва.

— Ці можна атрымаць талент праз упартае самаўдасканаленне?

— Талент — гэта тое, што даецца пры нараджэнні. А шляхам упартай працы і самаўдасканалення можна дасягнуць высокага ўзроўню майстэрства.

Марына Шантыр

Розніца ёсць!

#GRAF_REPORT

Вечнае па кавалачках

Кандрат Крапіва і яго камедыя «Хто смяецца апошнім»

Ад самага з'яўлення тэатр — адзін з самых любімых спосабаў баўлення часу. А акцёраў можна лічыць сапраўднымі чараўнікамі. Але часта па-за сафітамі застаецца аўтар.

Вывучаючы драматычныя творы ў школе, мы знаёмімся і з іх аўтарамі. Напрыклад, Кандрат Крапіва — не толькі выдатны байкапісец, але яшчэ і драматург. З-пад яго пяра выйшла немалая колькасць п'ес, самая вядомая з якіх — камедыя «Хто смяецца апошнім».

Яна была закончана ў 1939 годзе. Перш чым твор пабачыў свет, ён часткова ставіўся і чытаўся на прадпрыемствах, а адна з частак была надрукавана ў газеце «ЛіМ». Пасля пэўных змаганняў п'есу паставілі ў БДТ-1 (цяпер Тэатр імя Янкі Купалы). Зараз камедыя налічвае больш за пяцьсот паказаў!

Выключнасць твора — у яго актуальнасці. Кандрат Крапіва настолькі ўдала падабраў вобразы, што літаральна напісаў вечны твор. Характары, створаныя аўтарам, відаць, будуць існаваць, пакуль існуе чалавецтва.

Галоўныя дзеянні разварочваюцца вакол адміністрацыі інстытута геалогіі. Спяшаюся пазнаёміць вас з дырэктарам — Аляксандр Пятровіч **Гарлахвацкі**. На сваёй пасадзе ён самазванец. Ці варта выкарыстоўваць службовае становішча ва ўласных мэтах? — для яго не пытанне. І дзейнічае ён не адзін, а са сваім падначаленым **Зёлкіным**. Той апраўдвае сваё прозвішча, бо зёлкі — знешне карысныя, але можна імі і атруціцца. Яго асноўны занятак — падхалімства з мэтай утрымацца за сваё месца. А Гарлахвацкі і рады такому прыхільніку, і ўсе злачынствы робіць яго рукамі.

Нягледзячы на ўсе намаганні дырэктара падпарадкаваць сабе інстытут, не ўсе гатовы быць пад яго прымусам. І больш за ўсіх супраціўляецца гэтаму Аляксандр Пятровіч **Чарнаву**. Чытаючы, я адразу зачэпілася за тое, што Чарнаву і Гарлахвацкі — цёзкі. І поўныя супрацьлегласці. Чарнаву не баіцца даць адпор адміністрацыі, але Гарлахвацкі знаходзіць метады, як прыцішыць яго нораў...

Ахвярай адміністрацыі з'яўляецца і Мікіта Сымонавіч **Туляга**. Сумленнага навукоўцу раздражняе шантаж Гарлахвацкага, і ён вырашае адпомсціць. І мае цудоўную магчымасць для гэтага. Гарлахвацкі прымусіў Мікіту Сымонавіча напісаць за яго навуковую працу. У выніку атрымаўся неверагодна захапляльны даклад пра «свінтусаў грандыёзусаў»...

Камедыя паспяхова разышлася на крылатыя выразы, якія можна пачуць і сёння. Напрыклад, «за вушка і на сонейка» ці «свінтус грандыёзус». Але галоўнае — у іншым. Кожны пісьменнік хоча, каб яго творы жылі доўга. Аднак Кандрат Крапіва мог бы пра гэта не турбавацца. Яго твор чытаўся, чытаецца і будзе чытацца з вялікім задавальненнем. Хто не чытаў, раю!

Кацярына Тарасава

Углыб і ўшыркі

Мне ў жыцці шчасціць на людзей. Побач звычайна аказваюцца цікавыя і разумныя. Прычым гэта вызначаецца не адзнакамі ў школе ці дасягненнямі ў інтэлектуальных спаборніцтвах, а здольнасцю расказаць нешта невядомае. Гэта і факты, і думкі, і тэорыі, і побытавыя рэчы. У эрудытаў ёсць чаму павучыцца.

Дзе я іх знаходжу? Паўсюль. Кожная асоба выбітная калі не ведамі, то талентам у музыцы, танцах, спевах, маляванні. Ці проста сваёй дабрынёй і ўменнем спачуваць. Праблема ў тым, што мы не чакаем ад знаёмых нечага незвычайнага, таму не шукаем і не знаходзім. Трапляючы ў іншае асяроддзе, вучымся заўважаць станоўчыя рысы людзей. Для мяне такімі новымі месцамі стала алімпіяда па беларускай мове і інтэлектуальныя гульні. Там я пасябрвала з амаль што геніямі.

Менавіта такія людзі — гульцы «Што? Дзе? Калі?». Яны з лёгкасцю адказваюць на складаныя пытанні з дапамогай лагічнага мыслення. Глядзіш на іх і здзіўляешся, як можна столькі ведаць і так хутка думаць. Я пазнаёмілася з імі ў фінале

рэспубліканскага школьнага чэмпіяната. І ведаеце, вельмі карысна ўсвядоміць, што ёсць разумнейшыя за цябе. Гэта матывуе і захопляе.

Немагчыма ведаць усё, а здаецца, што яны ведаюць. І часткова гэта праўда. У памяці інтэлектуалаў захоўваецца інфармацыя, якая ахоплівае розныя сферы жыцця. Сакрэт у тым, што кожны з іх дасканала не валодае законамі фізікі, хімічнымі рэакцыямі, значэннямі слоў і творамі класікаў. Яны разумеюць усё гэта збольшага. Навукоўцы лічаць, што для пакалення сённяшніх падлеткаў і юнакоў характэрны павярхоўныя веды. Тлумачаць гэта проста: любую інфармацыю мы можам знайсці ў інтэрнэце, таму на ўзроўні падсвядомасці лянуемся запамінаць.

Алімпіяднікі — антыподы інтэлектуальных гульцоў. Яны якраз ведаюць навуку глыбока, да дробязей, і імкнуча знайсці новае для сябе, калі здаецца, што гэта немагчыма. Яны «жывыя энцыклапедыі». Спытаеш — і абавязкова атрымаеш адказ. Але ёсць адзін нюанс. Гэта датычыцца аднаго прадмета, максімум — двух ці трох, аднак не перашкаджае лічыць іх разумнымі і адукаванымі.

Узнікае пытанне: што лепш? Адказаць на яго складана. Магу выдаць маленькую тайну. Часцей за ўсё алімпіяднікі і так званыя ШДКашнікі (па першых літарах назвы гульні) — адны і тыя ж людзі. А калі каманда складаецца з алімпіяднікаў па розных прадметах — разам яны здольныя на ўсё. Гэтыя людзі ўмеюць узаемадзейнічаць, што дазваляе атрымліваць новую інфармацыю. Яны будуць лагічныя ланцужкі, а ў выніку адказваюць на пытанні правільна і без ведаў у канкрэтнай сферы.

Вывучаць дасканала адзін прадмет ці ведаць пра ўсё патроху — ваш асабісты выбар. Нехта здольны спалучаць два варыянты. Для гэтага дастаткова правільна абраць асяроддзе. Недарма ж беларусы папярэджаюць: «З якім спазнаешся, такім станешся».

Подпіс рэдактара

Паліна Забела

Сэнс ў імгненнях

Вы калі-небудзь спыняліся, каб паглядзець на аблокі? Яны павольна, мякка плывуць па блакітных нябёсах. Здаецца, няма ў свеце таго гора, якое магло б азмрочыць іх ціхае падарожжа. Вы калі-небудзь спыняліся, каб паглядзець, як і куды ляцяць птушкі? Усе ў ніх зладжана: без спрэчак кожная ведае, дзе месца яе і хто ляціць наперадзе. Ці спыняліся вы, каб паглядзець, як падае на зямлю па-восеньску жоўты лісток? Як вецер лагодна, нібыта шкадуючы, апускае яго долу?

Не спыняліся, не? Дык спыніцеся. Спыніцеся зараз. Можа, вы спяшаецеся на працу? А можа, запісаныя ў цырульню? Дык спазніцеся на працу, патэлефануйце ў цырульню і адкладзіце ваш запіс. Толькі спыніцеся, прашу вас. Раскрыйце вочы і вы ўбачыце свет, які жыве сваім жыццём. Жыццём, што не падпарадкоўваецца чужому раскладу. Але яно ёсць і было шмат гадоў таму. Будзе гэта жыццё рухацца наперад і тады, калі ваша існаванне стане чымсьці ўспамінам.

«Дык калі у меня столькі часу, чаму менавіта сённяя? Заўтра, паслязаўтра. Я спынюся, спынюся. Толькі не зараз. Не той сённяя дзень, каб вось так спыняцца», — падумалі вы, быццам апраўдваючыся. Не, не, не адмаўляйцеся. Ведаю, што падумалі. Толькі што, калі таго заўтра не будзе? Яно, канешне, надыдзе, але больш не будзе такім, як сённяя. Не пачнецца з кавы і тэлеперадачы «Добрай раніцы». Нікая раніца, калі ў вас яшчэ будуць раніцы, не пачнецца з гэтых з’яў, настолькі звыклых, што вы іх і заўважаць перасталі. Вы больш не спозніцеся на працу. З гэтай раніцы ваша жыццё перайначыцца, расколецца на да і пасля.

А што ж з тым жыццём, міма якога вы праходзіце кожны дзень? Нічога. Яно нікуды не падзенецца, яно застаецца. Аблокі, як і заўсёды, будуць павольна плысці, збіраючы гісторыі розных мясцін. Птушкі па-ранейшаму будуць адлятаць і вяртацца дадому. Кожную восень лісце будзе падаць з дрэў. Ніхто не спыніць гэта жыццё. Яно не залежыць ад чалавечых учынкаў.

Толькі вось ваша жыццё залежыць. Таму так важна кожны дзень прабуджацца з падзякай за гэты феноменальны шанец — жыць, адчуваць. Кожную раніцу атрымліваць асалоду ад смаку кавы. Цаніць кожнае імгненне. Заўважаць навакольны свет і тое жыццё, што пульсуе вакол нас. Бо жыць — гэта найвялікшае шчасце. І не спяшайцеся жыць, не трэба. Чалавечае жыццё такое кароткае, каб кожны дзень кудысьці спяшацца, каб прабегчы, не заўважыўшы дробязей, якія робяць яго жыццём, а не існаваннем.

Подпіс рэдактара

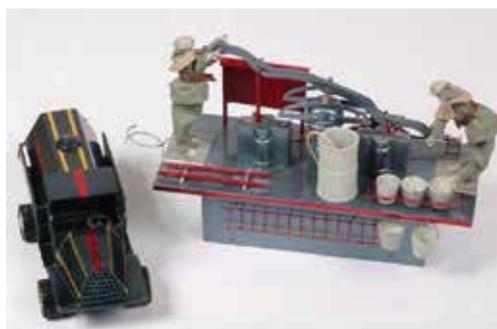
Яна Трапачка

Выратавальнікі вачыма дзяцей

З дзяціства нас вучаць, як пазбягаць небяспечных сітуацый ці як паводзіць сябе, калі пазбегнуць іх не атрымалася. Кожны можа на памяць расказаць самыя распаўсюджаныя правілы: не гуляць з запалкамі, не выходзіць на тонкі лёд і пераходзіць дарогу на зялёнае святло. Але сярод нас ёсць мноства хлопцаў і дзяўчат, для якіх справа бяспекі мае большае значэнне, чым проста правілы. І менавіта для такіх дзяцей і моладзі штогод Міністэрства па надзвычайных сітуацыях праводзіць конкурс «Выратавальнікі вачыма дзяцей».

У гэтым годзе на конкурс было даслана больш за 350 работ у васьмі намінацыях: «Малюнак», «Плакаты», «Вырабы», «Скульптура малых форм», «Мадэль пажарнай аварыйнай-выратавальнай тэхнікі», «Казка», «Апавяданне», «Верш». Лепшыя з твораў выяўленчага мастацтва можна было пабачыць на выставе ў Мінскім дзяржаўным палацы дзяцей і моладзі з 12 па 21 красавіка 2017 года.

Там адбылося і ўзнагароджанне лепшых. 21 красавіка ў кожнай з намінацый былі аб’яўлены свае пераможцы і прызёры. А таксама ўдзельнікі, чые працы

атрымалі заахвочвальныя прызы і спецыяльныя прызы Дзяржпрамнагляду. Менавіта на гэта мерапрыемства я і патрапіла.

На ўзнагароджанне сабраліся хлопцы і дзяўчаты з усёй краіны. Для іх арганізавалі канцэртную праграму са спевакамі, танцорамі і нават ілюзіяністам. А ганаровыя госці, сярод якіх быў міністр па надзвычайных сітуацыях Уладзімір Аляксандравіч Вашчанка і кіраўнік Саюза мастакоў Рыгор Сямёнавіч Сітніца, павіншавалі пераможцаў і ўручылі ім дыпламы і прызы.

Нямала ўвагі падчас мерапрыемства было прысвечана і далейшай працы з падлеткамі. Ірына Мікалаеўна Канавава, адна з арганізатараў, адзначыла: «Гэта ўжо дзевятнаццаты конкурс, які праходзіць пад назвай «Выратавальнікі вачамі дзяцей», але гэта далёка не мяжа. Бо дзеці — наша будучае, на якое мы маем магчымасць уплываць. І, як мне падаецца, чым болей мы будзем ім аддаваць часу і увагі, тым болей зможам іх да сябе наблізіць. Менавіта з гэтымі мэтамі штогод і праводзяцца разнастайныя конкурсы, кшталту «Канікулы без дыму і полымя» ці «Моладзь за бяспеку». Гэта адна з магчымасцей заахвоціць моладзь да прытрымлівання правіл бяспекі».

Таксама сваімі уражаннямі падзяліліся і самі ўдзельнікі:

«Распавяла нам пра конкурс выхвацелька. Яна прапанавала напісаць сваё апавяданне. Мы даслалі мой твор, і вось ён дайшоў да такіх вышынёў. Твор я назваў «У вёсцы ў бабулі». У ім я хацеў паказаць, як трэба правільна паводзіць сябе на рэчцы і ратаваць чалавека на вадзе. А пра ўсё гэта я даведаўся ў школе» — раскажаў нам вучань пачатковай школы горада Чэрыкава Мікалай Раманаў, які заняў трэцяе месца ў намінацыі «Апавяданне».

Таксама вельмі цікава было пачуць аповед пераможцы ў намінацыі «Верш» Ільі Данейка. Яго верш «Малітва дзіцяці» крануў усіх членаў журы і стаў лепшым у краіне.

— Пра конкурс я дазнаўся ад маці. Яна працуе інспектарам групы прапаганды і навучання. Часта брала на працу і мяне. Таму я ўжо даўно навучыўся асноўным правілам бяспекі. І мару, калі вырасту, таксама працаваць ратавальнікам.

Пасля кароткай гутаркі мы сабраліся ў зале, дзе ўвесь час бегалі людзі з фотаапаратамі і камерамі. Фанфары гучалі ў жывым выкананні вайсковага аркестра. Вакол панавала святочная і ўрачыстая атмасфера, якая нікога не пакінула без усмешкі, і, мне падаецца, што і без пытання: «А як гэта — быць ратавальнікам? І што я магу зрабіць для агульнай справы, каб жыць спакойна, мірна, бяспечна?»

Подпіс рэдактара

_____

Кацярына Тарасава

Фотаздымкі з сайта <http://mchs.gov.by/>

Бубнач Кірыл Мялешка: «Хобі — гэта адна з тых з'яў, якія падтрымліваюць жаданне жыць»

«**У** глыбіні чалавека закладзена творчая сіла, здольная стварыць тое, што павінна быць, якая не дасць нам спакою і адпачынку, пакуль мы не выкажам гэта тым ці іншым чынам». (І. В. Гётэ)

Тэма самавыяўлення заўсёды была адной з самых важных і ў разважаннях філосафаў, і ў паўсядзённых размовах людзей. Ёсць сотні відаў творчасці, і ў кожным з іх яшчэ з дзясятка вузкіх напрамкаў. Здавалася б, чалавек можа быць ці надзелены творчым талентам, ці жыць без яго — насамрэч усё не так проста. Праз знаёмых, зусім не звязаных з музыкай, я знайшла сямнаццацігадовага бубнача Кірыла Мялешку, які пераканаў мяне, што, не маючы добрага слыху, можна быць музыкам. Хоць ён і не трапляе сваім голасам у ноты, але абсалютна адчувае рытмічнасць музыкі. Я вырашыла даведацца, што ж гэта такое — быць бубначом на першай ступені свайго развіцця, ці атрымліваецца ў яго быць музыкам і засвойваць тое, што даецца нялёгка, напрыклад, нотную граматы.

— Раскажы, як ты прыйшоў да таго, каб пачаць граць на барабанах?

— Я выбраў іх, калі мне было каля года. Я даставаў ўсе рондалі, якія мог знайсці, і ступаў па іх. Потым успомніў пра сваё захапленне ў другім класе, але тады спускаўся, бо мне казалі, што на ўдарных граць вельмі складана. У наступны раз я ўспомніў пра іх, калі мне было 14—15 гадоў. Але і тады не атрымалася. Праз год-паўтара мая дзяўчына падштурхнула мяне да гэтай справы зноў, менавіта тады я «захварэў» на гэты заняткаў. Некаторы час я паспяхова займаўся на музычных курсах, але ў выніку бацькі забаранілі мне гэта. Спачатку было цяжка, і толькі з часам я стаў вучыцца самастойна правільна арганізоўваць свае заняткі. У прынцыпе, вучыся гэтаму і цяпер.

— Як ты думаеш, наколькі важна знайсці сабе заняткаў даспадобы?

— Гэта самае важнае для мяне. Хобі — адна з тых з'яў, якія падтрымліваюць жаданне жыць. Галоўнае — быць сумленным з самім сабой і нікому не шкодзіць. Напрыклад, падабаецца табе граць на басэтлі — грай на кантрабасе. Калі ты нікому не шкодзіш, то важней за тваё задавальненне быць не можа нічога, і не важна, прымуць гэта ці не. У адваротным выпадку ты рызыкуеш выбраць няправільны заняткаў і потым, выдаткаваўшы на яго месяцы, а часам і гады, зразумець, што гэта не тваё і ты шмат часу змарнаваў дарма.

— Чым табе дапамагло гэта хобі?

— Я стаў больш уседлівым і адказным. Як сказаў Томас Лэнг, аўстрыйскі бубнач: «У першую чаргу я веру ў стальны характар». У нашай справе, як і ў любой іншай, твой поспех вызначаецца стараннем. Ён наўпрост залежыць ад таго, колькі часу ты правёў за заняткамі. Больш за тое, тут вельмі важная паслядоўнасць.

Часта даводзіцца трэніравацца павольна, інакш на высокай хуткасці рызыкуеш сапсаваць тэхніку. І часам гэта жудасна сумна.

— Ці граў ты перад слухачамі?

— Я выступаў у сваім каледжы і аднойчы граў проста на вуліцы, у самым цэнтры горада — да большага пакуль не прыйшоў. Першае выступленне на людзях — велізарны стрэс. Я амаль не памятаю, як адыграў тады. Тым больш вывучылі мы песні даволі дрэнна і многае даводзілася рабіць інтуітыўна, услухоўваючыся ў мелодыю і падбіраючы пад яе рытм.

— З якімі цяжкасцямі ты сутыкнуўся?

— Заўсёды складана прымусіць сябе займацца. Асабліва, калі часам не бачыш прагрэсу. Адна справа — граць як душа жадае, іншая — займацца тым, што развіае цябе як бубнача: трэніраваць хуткасць, вывучаць новыя рудыменты, нотную граматы і г. д. Але вельмі прыемна, калі ты гэтаму навучышся і зможаш выкарыстоўваць. Тады музыка становіцца тэхнічна насычанай і прыгожай збоку, атрымлівае новыя фарбы.

— Наколькі важная для цябе падтрымка навокольных людзей?

— Кар'ера любога музыканта не можа існаваць без ацэнкі публікі. Але шмат хто не ведае, колькі часу даводзіцца займацца, каб граць нават простыя рэчы. І калі ўдаецца кагосьці ўразіць — гэта вельмі натхняе, таму што разумееш, што твае старанні ацаніў хтосьці, акрамя цябе самога.

— Як ты ацэньваеш свае здольнасці?

— Я лічу, што мой узровень ніжэйшы за сярэдні. Ёсць рэчы, што запавольваюць маё развіццё як музыканта. Напрыклад, далёка не заўсёды магу займацца за устаноўкай — гэта адна з самых галоўных праблем маладых барабаншчыкаў, якім няма куды паставіць свой інструмент. Мае барабаны стаяць у каледжы, але ў мяне няма да іх пастаяннага доступу. За гэта мне часам сорамна. У першую чаргу перад сабой і выкладчыкам, з якім я займаўся калісьці. Хацелася б дамагчыся большага за такія працяглы тэрмін.

— Раскажы крыху пра сваіх куміраў.

— Па-першае, гэта мой былы педагог. Ён вельмі адказна падыходзіў да сваёй працы і даў мне ўсё, без чаго я б не змог нармальна граць. Больш за тое, ён прывіў мне жаданне займацца. Яшчэ я вельмі часта гляджу па Youtube відэаўрокі і вельмі люблю Джоджо Майера, швейцарскага бубнача, які нерэальна тэхнічна і прыгожа грае ў маім любімым накірунку — джазе. Яшчэ ён самавук, што вельмі чапляе мяне за жывое і дае штурхель, прымушаючы лішні раз адмовіцца ад дурных апраўданняў, бо робіцца ясным: усё залежыць толькі ад таго, колькі сіл ты сам прыкладзеш.

— Як ты лічыш, ёсць у бубначоў тыповыя рысы?

— Як сказаў мой знаёмы музыка: «Гэта ж наколькі трэба быць дзіўным, каб сесці за ўдарныя». Я думаю, што ўсе бубначы дзіўныя і любяць ствараць шоу,

пакідацца ў публіку зламанымі палачкамі. Але ўсё гэта, вядома, індывідуальна, кожны стараецца прыдумаць сваю фішку. О, зусім забыўся... бубначы рэдка вучаць свае партыі.

— Давай памарым. Якім ты сябе бачыш у будучыні?

— Я б хацеў адкрыць сваю рэпетыцыйную кропку. У ідэале гэта было б памяшканне з трыма пакоямі: два — для заняткаў, адзін — мне. Я б займаўся і адпачываў, а астатнія два пакоі былі б для іншых музыкаў. Гэта нядрэжны заробак і магчымасць пастаянна граць за устаноўкай.

— У якім гурце ты хацеў бы граць?

— Я б вельмі хацеў граць фанк, джаз і цяжкія стылі. Але пакуль у мяне недастаткова вопыту. Гэтыя напрамкі патрабуюць выпрацаванай тэхнікі і ўмення граць годна на высокіх хуткасцях. Можа, менавіта таму я імкнуся да іх.

— Раскажы пра ролю бубначы ў гурце.

— «Як называецца чалавек, які ўвесь час круціцца каля музыкаў? — Бубнач». Ёсць шмат жартаў пра бубначоў — столькі ж, колькі і пра басістаў. Але асноўна любой музыкі — гэта рытм. Мэта бубначы — падкрэсліць яго і ўпрыгожыць гучанне. Усім вядома, што першым інструментам у людзей быў якраз барабан. Складана аспрэчыць яго значэнне ў музыцы: ён патрэбны ва ўсіх напрамках ўсіх часоў і дае тое, чаго не могуць даць многія іншыя інструменты. Саміх жа бубначоў вельмі мала, гурты шмат часу марнуюць на тое, каб знайсці ўдарніка. Важна, каб ён ім падыходзіў. Усе бубначы сапраўды розныя. Вось нават мяне ўзяць: з адной групай я сыграўся, з другой — не.

— Ці граеш ты цяпер у якім-небудзь гурце?

— Зараз я ўдзельнічаю ажно ў чатырох гуртах, але сур'ёзна рэпетырую толькі з адным. Мяне гэта не напружвае, так што сыходзіць да іншых я не збіраюся — граць мне падабаецца, а вось з кім і як часта — іншае пытанне. Акрамя гэтага ў мяне ёсць пара невялікіх праектаў. З актыўным гуртом мне хацелася б напісаць альбом і даць хоць бы пару канцэртаў. Да таго ж я хачу сабраць кавэр-бэнд, каб спачатку граць у кавярнях і клубах. А вось далей — як пашанцуе. Я не маю ілюзій на гэты конт. Складана стварыць сапраўды крутую і ў будучыні папулярную групу.

Кірыл загрузаў пальцамі па каленках, стаў азірацца на ўстаноўку. Так, ён сапраўды паглыблены ў сваю любімую справу. Шчыра кажучы, слухаючы яго апоўдні, шмат складанай тэрміналогіі я прапусціла міма вушэй, таму што, кажучы пра сваё захапленне, Кірыл раз-пораз забываўся пра час, захапляўся і атрымліваў асалоду ад сваіх ведаў і ўменняў. Бубнач па жыцці, і гэтым усё сказана. Жадаю яму пераадолець цяжкасці, і хай любімая справа выхавае ў ім лепшыя чалавечыя якасці і гонар за свае дасягненні!

Подпіс рэдактара

Марыя Дзёрбічава

Хлебны акіян

Ветрык вее мае валасы,
Расхістае іх, як каласы,
Ранкам летнім...

І вакол, ну куды ні глянь,
Коціць хвалі свае акіян,
Толькі хлебны...

Эма Трацэўская,
7 клас, гімназія, Светлагорск

Шчасце

Шчасце людзі шукаюць,
Ды не заўсёды знаходзяць.
З ім сустрэчы жадаюць,
Ды часта міма праходзяць.
І нават, калі хто знойдзе,
То часам затым губляе —
Так сонца за хмарку зойдзе
І дождж зямлю палівае...

А шчасце — гэта жыццё,
Клопат штодзённы, быццё!
Яно не вакол, не на небе —
Адчуць у сабе яго трэба!

Вікторыя Валяватая,
8 клас, Заслаўская гімназія,
клуб «Ізяслаўцы»

Трыялет

Чаму няма ў сусвеце болей
Пачуццяў шчырых і жывых,
Людзей, што так хавалі іх,
Чаму няма ў сусвеце болей?
Чаму ў завулках гоман сціх?
Я ў цішыні кажу міжволі:
Чаму няма ў сусвеце болей
Пачуццяў шчырых і жывых?

Кацярына Тарасова,
10 клас, СШ № 157, Мінск

Мая Радзіма

1
Мая Радзіма — смех дзіцяці
І рэк блакітных берагі.
Мая Радзіма — песня маці,
Духмяны хлеб і пірагі.

2
Мая Радзіма — папараць-кветка,
Валошкі з рамонкамі на палетках...
Мая Радзіма — сям'я лебядзіная,
Ты самая лепшая!
Ты ў свеце адзіная!

Алеся Захарэвіч,
11 «Б» клас, СШ № 28, Гродна

Брэсцкая крэпасць

Летняя раніца ціха драмала,
Песні спяваў у кустах салавей.
Немцы раптоўна на крэпасць напалі
І пачалі кулямётны абстрэл.

Кулі свінцовым дажджом ападалі,
Вогненным пеклам пылалі палі.
Толькі нязломна салдаты стаялі,
Ворагі Крэпасць узяць не маглі.

І хай над намі мірнае сонца,
Крэпасць — жывы напамінак вайны!
Вечная памяць тваім абаронцам,
Спіце спакойна, Радзімы сыны!

Анастасія Кулікова,
3 «Д» клас, СШ №28, Гродна

Беларуская прырода ў люстры ракі Сож

Рака Сож — сапраўдны музей прыроды Гомельшчыны. Шчымліва-непаўторныя гукі вады, высокі пясчаны бераг, пышныя постаці дрэў і зялёнае поле лістоты ствараюць каларытны малюнак велічнай прасторы. Павольна нясе свае хвалі Сож. У люстры ракі адбіваюцца будынкі горада, водбліскі залатых купалоў царквы і прыгажосць маёвага парку.

А якія прывольныя лугавыя прасторы вакол!

Сож — любімая рака маёй сям’і. Кожнае лета мы адпачываем на яе маляўнічых берагах. Гэта самыя непаўторныя моманты майго жыцця, калі ёсць магчымасць адчуць прахалоду чыстай вады, сплесці вянок з сініх і жоўтых кветчак, а таксама пачуць буслоў.

Прырода Сажа натхняе на лірызм і творчасць. Цішыня і спакой — вось непаўторная адметнасць гэтай сінявокай ракі. Яна заўсёды спакваля ахутвае маю душу, адганяе кепскі настрой, калі я гуляю па беразе. Люблю назіраць, як плывуць срэбныя павуцінкі па вадзе, а высока ў небе ляцяць птушкі. Тут добра і лёгка дыхаецца.

Захоўвае рака ўсе шэпты, рухі і гукі беларускай прыроды. Шуміць чарот, стракочуць конікі на лузе, гойдаюцца ад лёгкага ветрыку блакітна-ліловыя званочки, плёскаюцца рыбка ў водных хвалях. Гэта вечна жывы, чароўны шум маёй любімай мясціны. Адчуваеш, што прырода з табой сапраўды размаўляе ў гэты час.

І так хораша, светла на душы!

Дар’я Шудрова,
8 «В» клас, гімназія № 51, Гомель

Сям’я — шэдэўр, які ты ствараш уласнымі рукамі

Стаю на прыпынку. Не магу ніяк дачакацца аўтобуса... Разглядаю вокладкі часопісаў за вітрынай кіёска... Прыгожыя шчаслівыя твары — мама, тата, я... А вось дзіця — вочы блішчаць ад слёзак... «Мама, не пакідай мяне!» Задумалася: сучасны свет — свет кантрастаў.

А якой будзе некалі мая сям’я? Ідэальнай?

Ідэальная сям'я — што гэта асабіста для мяне? Багатае жыццё, вялікі дом, дарагая машына — усё гэта нішто ў параўнанні з сапраўднай любоўю, паразуменнем і цеплынёй сямейнага ачага. Так, мабыць, ад мяне патрабуецца шмат разумных слоў, але я хачу выказаць свае сапраўдныя думкі, якія жывуць у маёй душы. Мне ўсяго шаснаццаць гадоў, і я думаю, што мае словы могуць здацца камунікацыйна смешнымі, але гэта тое, што я адчуваю зараз, — маё меркаванне ў дадзены момант. Яно можа змяніцца яшчэ два, тры або чатыры разы, можа і не змяніцца, але зараз я кіруюся менавіта гэтымі думкамі.

У наш час вельмі актуальнай з'яўляецца тэма няпоўных сямей. Лічыцца, што такія людзі нешчаслівыя, дзеці ў такіх сем'ях не атрымліваюць усіх патрэбных ласак, але я абсалютна не згодна з гэтым. На мой погляд, зусім не важна, колькі чалавек у тваёй сям'і, маеш ты абодвух бацькоў альбо толькі аднаго з іх. Самае галоўнае — заставацца сям'ёй незалежна ад абставін. Адзін з дзесяці Божых заветаў кажа: «Любі бліжняга свайго, як самога сябе». Вы можаце жыць у маленькай кватэры, старым доме, невялікім горадзе, але сапраўдная любоў да бліжняга — вось тое, што дапаможа ва ўсялякім разе.

Я сапраўды люблю сваю сям'ю, але час ад часу ў нас узнікаюць непаразуменні. Прычыны бываюць самыя разнастайныя, але адно я ведаю дакладна: калі ў маім жыцці ўзнікнуць цяжкасці альбо на душы будзе вельмі дрэнна, я заўсёды змагу звярнуцца да сваіх родных, і яны падтрымаюць мяне і дапамогуць. У гэтым і ёсць увесь сэнс: сям'я — гэта не проста група людзей, якія жывуць разам з якой-небудзь прычыны. Сям'я — гэта традыцыі, агульныя інтарэсы, каханне, любоў адно да аднаго і што самае важнае — падтрымка. Менавіта гэта надае чалавеку ўпэўненасці ў сабе і сілы ісці далей па жыцці.

Сёння я думаю так: калі я буду сапраўды гатова да стварэння сваёй асабістай сям'і, то пастараюся кіравацца простымі правіламі, якія за свае шаснаццаць гадоў вызначыла і якія я, хутчэй за ўсё, яшчэ ўдасканалю. Па-першае, матэрыяльнае становішча — не галоўнае. Ты можаш вельмі хутка страціць свае грошы, а сапраўдную любоў бліжняга страціць вельмі цяжка. Па-другое, спрэчкамі нічога не вырашыш. Любая агрэсія — гэта разбурэнне. Калі ў цябе дрэнны настрой, можна пагаварыць з родным чалавекам, і тады абавязкова стане лягчэй. І трэцяе, на мой погляд, самае важнае — ніколі не хлусціць адно аднаму. У сям'і, дзе кожны наўмысна кажа няпраўду, ніколі не будзе даверу.

Я ўпэўнена, што мая будучыня — у маіх руках. Таму менавіта ад мяне будзе залежыць, ці будучь мае дзеці адчуваць любоў і бяспеку побач са мною. А зараз я ведаю, што магу цалкам спадзявацца на сваю сям'ю — самых родных і блізкіх мне людзей.

«Сям'я — шэдэўр, які ты ствараеш уласнымі рукамі». Не ведаю, хто сказаў, але як прыгожа!..

Ангеліна Арыстава,
10 «Ф» клас, ліцэй № 1, Мінск

Мама, тата, я і Алена — спартыўная і здоровая сям'я

Аднойчы я пачула, што спорт — гэта здароўе. Уся наша сям'я хоча быць здаровай, таму кожны з нас займаецца нейкім відам спорту. Аднойчы я запыталася ў таты:

— Тата, ты адціскаешся, таму што хочаш быць моцным?

— Не, Ганначка, я хачу проста падтрымліваць сябе ў форме, каб мышцы не аслабелі. Адцісканні — вельмі зручнае практыкаванне, таму што падчас іх задзейнічана вельмі шмат мышцаў.

Калі ў майго таты пытаюцца, чаму ён на службу не ездзіць на машыне, ён адказвае, што хадзіць пешшу карысна. А калі тата позна выйдзе з дома, то яго хада ператвараецца ў спартыўную.

Калі я ўбачыла, што мама круціць хулахуп, папрасіла, каб мяне таксама навучыла. У адказ я пачула:

— Гэта металічны хулахуп, ён вельмі цяжкі. Калі зваліцца на нагу, то будзе вельмі балюча. Табе трэба круціць пластмасавы.

— А дзядуля сказаў, што мне можна і металічны круціць, толькі трэба валёнкі абуць!

Яшчэ мама займаецца «цяжкай атлетыкай». Прычым павелічэнне нагрузкі мама не можа кантраляваць. Бо яна не гантэлі і штангу падымае, а паўгадовую Аленку, маю сястрычку. Алена набірае вагу, а мама ўсё больш трэніруе свае мышцы і сілу волі.

Аленка таксама спартсменка і не толькі таму, што замяняе для мамы спартыўны інвентар. Яна пад маміным кіраўніцтвам займаецца гімнастыкай на вялікім гумовым мячыку — фітболе.

Што напісаць пра сябе, я нават не ведала, таму спыталася ў бацькоў. Тата з мамай нагадалі, што летам я катаюся на ровары, а зімой — на лыжах. Дома ў мяне ёсць спартыўны куток з турніком, канатам і гімнастычнымі кольцамі. Калі я там вішу, бацькі жартам называюць мяне малпачкай.

Яшчэ па парадзе ўрача я раблю гімнастыку для спіны. Каб мне было не сумна, разам са мной усе практыкаванні выконвае тата ці мама. А аднойчы нават дзядуля далучыўся.

Каб менш хварэць, трэба гартавацца. Таму летам ў бабулі ў вёсцы я бегаю па вуліцы басанож. А ўвечары, калі трэба класціся спаць, мыю свае ножкі ў халоднай вадзе.

Тата яшчэ кажа, што, калі ў сям'і ўсе здаровыя — гэта выдатна, але па-сапраўднаму сям'я будзе здаровай, калі ў ёй будзе любоў. Я люблю ўсіх у нашай сям'і, а больш за ўсё Аленку, яна — мае шчасце.

Ганна Богдан, 6 гадоў

Заяўка на Парнас

Хлопчык і Чорны Лебедзь

Гэта быў самы звычайны адвячорак самай звычайнай пятніцы. І ў гэты самы звычайны адвячорак я вырашыў сысці з дому, таму што ў чарговы раз пасварыўся з мамай. Чаму? Прычын было шмат, але галоўным было тое, што яна мяне ніколі не разумела. І, магчыма, ніколі ўжо не зразумее, думаў я.

Можа, вы зараз падумалі, што я яе зусім не люблю? Не, я вельмі люблю сваю маму, проста я не ўмеў паказваць ёй сваю любоў і ў гэтым быў вельмі падобны да свайго бацькі. У той час, калі ён яшчэ жыў з намі.

Мама лічыла, што ў мяне няма ні кроплі міласэрнасці, любові, жалю, а ў мяне ўсё было, проста мама гэтага ніяк не магла зразумець. Часам мне здавалася, што найлепшыя мае якасці проста хаваюцца дзесьці ў самай глыбіні душы і з-за гэтага ніяк не могуць праявіцца.

У той час, пра які я апавядаю, тата жыў ужо асобна ад нас, у яго была іншая сям'я і нават іншыя дзеці. Але я не асуджаю яго, проста прымаю як належнае яго рашэнне. Я і сапраўды быў вельмі падобны да таты, у мяне быў яго характар, яго разуменне жыцця, нават яго жорсткасць і бескампраміснасць, гаварыла маці. А яшчэ ў мяне былі не толькі татавы звычкі, але і яго знешнія рысы. Ад мамы я атрымаў толькі вочы і светла-русыя валасы. А яшчэ мая мама вельмі прыгожая, я ж асаблівай прывабнасцю ніколі не вызначаўся.

Але мы крыху аддаліся ад тэмы.

Дык вось, у той самы звычайны адвячорак я пасля чарговай сваркі з мамай вырашыў сысці з дому, і ногі самі прывялі мяне на бераг ляснага возера з дзіўнай назвай Воланд.

Пра гэта возера хадзіла шмат легенд, і адна з іх была пра Чорнага Лебедзя. Нібыта менавіта адвячоркам у пятніцу можна было ўбачыць, як праплывае гэты

лебедзь па возеры, і калі ён пад-
плыве бліжэй, то зможа выка-
наць любое тваё жаданне.

Я не верыў у гэтую ле-
генду, як, дарэчы, і ва ўсе
астатнія легенды пра
возера, але чамусь-
ці ногі самі прывялі
мяне менавіта сюды,
тым больш, што была
якраз пятніца і хутка
павінна было змяр-
кацца.

Сонца ўжо амаль
схавалася за гары-
зонтам, узняўся вецер,
а возера, мне здалося,
пачало чарнець.
Мне стала неяк
не па сабе, нават
захацелася па-
вярнуцца і бег-
чы адсюль, але
быццам нейкая
нябачная сіла
ўтрымлівала
мяне на месцы.
А потым я ўбачыў
Чорнага Лебедзя,
які плыў проста ў
мой бок. І я замест таго,
каб уцякаць, пачаў пады-
ходзіць усё бліжэй і бліжэй да
вады, хоць і разумеў ужо, што ніякі
гэта не Лебедзь. І тут ён загаварыў...

— Я ведаю, што ты зараз вельмі засмучаны, — сказаў мне Чорны Лебедзь. —
І я магу дапамагчы табе, але ж за ўсё трэба плаціць...

— Я аддам усё на свеце, — ні хвіліны не раздумваючы, прашаптаў я, амаль па
калена заходзячы ў ваду і нават не заўважаючы гэтага, — калі ты памірыш мяне
з маці і яна будзе заўсёды разумець мяне. А яшчэ зрабі так, каб бацька зноў вяр-
нуўся да мяне!

— Ты ўпэўнены, што гатовы аддаць за гэта самае дарагое, што ў цябе ёсць? —
нечакана запытаўся Лебедзь.

— Так, я аддам усё, што пажадаеш! — усклікнуў я.

— Добра, але памятай, што праз тры дні я забяру самае дарагое, што ў цябе
ёсць, — прашаптаў Лебедзь і раптам знік.

А я выйшаў з вады і ў глыбокім задуменні паплёўся дахаты. Дома я лёг на ложка і мне прысніўся сон, што прайшло тры дні, і я, вярнуўшыся са школы, не знайшоў маці. Я выбег на вуліцу і закрычаў гучным пранізлівым голасам: «Мама, мамачка!!!» Але ўсё было дарэмна і я зразумеў, што маю маці забраў Чорны Лебедзь, бо менавіта яна была самым дарагім ў маім жыцці.

Прачнуўся я ў халодным поце, увесь у слязах. Я кінуўся ў суседні пакой, дзе спала мама, абняў яе і сказаў: «Прабач мяне!» Яна прачнулася і сказала: «За што прабачыць? Ты мой самы любы сын, і я цябе буду заўсёды любіць, нягледзячы ні на што».

Я выцер слёзы і вырашыў, што гэтыя тры дні павінны стаць самымі лепшымі ў жыцці маёй мамы.

Першы дзень, а гэта была субота, мы правялі так: я падрыхтаваў сняданак, потым мы цэлы дзень гулялі ў парку, кармілі качак, елі марожанае. Стомленыя, прыйшлі дадому і ляглі спаць, дакладней, гэта мама лягла ў ложка, а я сядзеў побач і расказваў ёй казкі, якія сам і прыдумляў. Мама хутка заснула, а я ўсё ніяк не мог заснуць, вырашаючы, чым жа парадаваць яе заўтра. І я вырашыў заўтра зладзіць дзень нараджэння мамы, хоць яе дзень нараджэння быў значна пазней. Цэлую ноч я рыхтаваў сюрпрыз, спаць не хацелася, толькі вельмі хацелася плакаць.

А калі мама прачнулася ранкам, я падарыў ёй кветкі. І калі яна здзіўлена спытала: «Навошта?», я толькі ўсміхнуўся ў адказ. Мы весела адзначылі «дзень яе нараджэння».

Я ведаў, што заўтра апошні дзень, калі мама будзе са мной, але ж яна гэтага не ведала. І марыла пра маю будучыню. Потым яна стала гатаваць абед, а я пайшоў плакаць у свой пакой. Таму што мама між іншым сказала: «Я паняньчу яшчэ тваіх унукаў».

У панядзелак я не пайшоў у школу, а застаўся з мамай, таму што яна нечакана адчула сябе дрэнна. Нават не тое, каб дрэнна, а неяк не па сабе. Але калі я прапанаваў выклікаць «хуткую дапамогу», мама адмовілася. І я не стаў настойваць, бо ведаў, што ніякія ўрачы тут не дапамогуць.

Увесь дзень мама ляжала ў ложку, а я сядзеў побач і размаўляў з ёй. Дакладней, я гаварыў і гаварыў, а мама проста слухала і ласкава мне ўсміхалася. Потым яна сказала, што вельмі мяне любіць, і папрасіла вады. І я сказаў, што таксама люблю яе, і пайшоў у кухню. Я яшчэ не ведаў тады, што гэта было апошняе імгненне, калі я бачыў сваю маму...

Калі я вярнуўся, яе ўжо не было ў пакоі. І наогул яе нідзе не было. Шклянка выпала з маіх рук і разбілася. Я плакаў, крычаў, праклінаў усё на свеце і вінаваціў сябе. І адразу ж пабег да возера.

Амаль тыдзень я прасядзеў на беразе возера, нічога не еў, не піў, сядзеў і плакаў, сціскаючы маміну кофту ў руках. А потым да мяне падышлі наш участковы разам з маім класным кіраўніком.

Участковы спытаўся ў мяне, што здарылася, а я адказаў, што маю маму забраў Чорны Лебедзь, і я проста чакаю, каб ён вярнуўся і забраў мяне таксама.

У псіхіятрычнай клініцы, куды мяне адвезлі, было шмат хворых, але я быў заўсёды адзін, бо нікога не жадаў бачыць. А праз тыдзень да мяне прыехаў бацька, як і абяцаў мне Чорны Лебедзь.

Спачатку бацька доўга гутарыў з доктарам і толькі потым разам з ім зайшоў у маю палату. І нейкі час моўчкі глядзеў на мяне.

Я бачыў яго нібыта ў тумане. Я не ведаю, ці так дзейнічалі на мяне лекі, ці так і павінна было быць. Але гэты туман стаіць у маіх вачах і зараз, і напэўна, застаецца да самага канца самотнага майго існавання.

Потым бацька глыбока ўздыхнуў і нарэшце вымавіў некалькі слоў.

— Сын, я прапаную табе паехаць са мной. Там у цябе зноў будзе сям'я, — няёмка прагаварыў тата.

У адказ я ўзяў ліст паперы, бо цяпер не гаварыў, а толькі пісаў.

Дрыготкай рукой я напісаў:

«Я хачу застацца тут. Сям'я без мамы — гэта ўжо не сям'я. Тата, галоўнае — будзь шчаслівым. Бо чалавек жыве, каб знайсці сваё шчасце».

Прачытаўшы, бацька нейкі час маўчаў.

— Я буду прыязджаць, — ціха сказаў ён і выйшаў.

Па маёй шчацэ скацілася сляза, але гэта была самая апошняя мая сляза. Больш я ніколі не плакаў.

Я ведаў, што там, у новай сям'і майго таты, я заўсёды буду лішнім. І яшчэ ведаў, што тата больш ніколі не прыедзе да мяне і ніколі не будзе са мной разам, што б там не абяцаў мне лжывы Чорны Лебедзь.

Глафіра Жук,
10 клас, прыватная СШ «Эко-Эл», Мінск

Казкі школьнага ранца

ЖЫВЫ ЛЕС

Аднойчы мы з татам пайшлі ў лес і сустрэлі на сцяжынцы вожыка.

— Добры дзень! — павітаўся вожык.

— Добры! — адказалі мы.

— З чым завіталі да нас? — запытаўся вожык.

— Гуляем, — адказаў тата, дастаў з кішэні невялічкі грыбок і паклаў яго вожыку на калючую спінку.

— Дзякую! — прамовіў вожык і знік у траве.

Мы пайшлі далей. На ўзлеску расла яблыня-дзічка. Дакладней, не зусім дзічка, бо яблыкі на ёй былі даволі вялікія для дзічкі. І, напэўна ж, смачныя.

— Прывітанне, спадарыня яблыня! — павіталася я. — Якая вы прыгожая, гонкая!

— Дзякую за добрыя словы! — адазвалася яблыня. — І вам таксама ад мяне прывітанне!

— У гэтым годзе ў вас добры ўраджай! — адзначыў тата.

— Калі ласка, частуйцеся! — прапанавала яблыня і нахіліла да нас самую прыгожую галінку.

Мы з татам пачаставаліся яблыкамі, якія і сапраўды аказаліся вельмі сакавітымі і даволі смачнымі. Потым падзякавалі яблыні і пайшлі далей.

Я трохі стамілася і прапанавала тату адпачыць. Па лясной сцежцы мы выйшлі на невялікую палянку, селі ў мяккую траву і сталі слухаць спевы птушак.

— Тата, а чаму ў лесе ўсе размаўлялі з намі? — запыталася я. — І вожык, і нават яблыня.

Тата ўсміхнуўся і адказаў:

— Таму што лес жывы. Але пачуць яго гаворку можа толькі той чалавек, які мае чулае і спагадлівае сэрца.

Міраслава Трубач,
4 клас, СШ № 1, Заслаўе

Як Іванка-пастушок Чорнага Тора перамог

У адным царстве была вёска з назвай Заможная, бо жылі там людзі працавітыя, зямлю аралі, хлеб сеялі. І быў у вёсцы пастушок, сірата Іванка. Добры пастушок, старанны, любілі яго ўсе людзі, шкадавалі сірацінку, дапамагалі яму.

Выйдзе Іванка на світанку за ваколіцу, зайграе на сваёй дудачцы — адкрыюцца ў дварах вароты, і ўвесь статак стане паслухмяны пастушку і ягонай дудачцы.

І ўсё было б добра, ды пасялілася ў тых краях пачвары страшэнная — Чорны Тор. Па начах нападала гэтае страшыдла на суседнія вёскі, крала кароў ды авечак, а часам і людзі знікалі. Ненавідзелі людзі Чорнага Тора, але нічога з ім зрабіць не маглі, бо вельмі баяліся яго.

Вось аднойчы вечарам наляцела на вёску заможная хмара чорная, разгулялася бура жудасная. Да раніцы бушавала непагадзь. Прачнуліся раніцай вяскоўцы: сонца ўжо высока, скаціна раве, а дудачка не грае. Кінуліся ўсе да хаты пастушка, а яго няма нідзе — прапаў пастушок, толькі дах разбураны, і па хаце ўсе раскідана. Здагадаліся тады, куды іх пастушок знік. Сабраліся вяскоўцы, пачалі думаць, як Іванку выручаць з бяды.

— Пойдзем з Чорным Тора змагацца! — вырашылі яны. — Вызвалім Іванку! Не дазволім больш гэтай пачвары людзей губіць!

Сабраліся са ўсёй вёскай добрыя малайцы, пабралі сякеры ды доўбні і пайшлі разам да пячоры Чорнага Тора Іванку з бяды выручаць.

А з Іванкам вось што здарылася. Як дождж пачаўся, ён забраўся на печ, узяў у рукі дудачку ды пачаў развучваць мелодыю новую. Раптам дах затрашчаў, разваліўся, і ўварвалася ў хату пачвары жудасная, сама чорная, калматая, у вачах маланкі зіхацяць. Схапіла яна пастушка і пацягнула ў сваю падземную пячору. І быў гэта той самы Чорны Тор.

Не спалохаўся Іванка, а стаў думаць-гадаць, як жа адолець гэта страшыдла.

— Што ж ты робіш, страхоцце паганае? Ты навошта людзям гора нясеш? І навошта я табе здаўся?

Здзівіўся Тор смеласці такой і кажа:

— Вельмі спадабалася мне, як ты на дудцы сваёй граеш. Цяпер будзеш для мяне граць.

— Не бываць гэтаму! Не буду я забяўляць цябе! — крыкнуў Іванка і закінуў дудачку ў збан, які стаяў у куце пячоры. А збан той каменны быў, вышынёй паўтара метра, але з вельмі вузкім рыльцам.

— Усе роўна па-мойму будзе! — за роў Тор. — Я прымушу цябе граць!

— Ты спачатку дудачку маю дастань з гарлача, а потым і пагаворым! — усміхнуўся пастушок.

— А калі дастану, іграць будзеш? — не сунімаўся Тор.

— Рукі ў цябе кароткія, каб да дна збана дастаць! — падбухторваў Іванка.

— Ну, глядзі, пастух! — зарагатаў Тор.

І Чорны Тор нырнуў з галавой у збан. А Івану толькі і трэба было. Падхапіў ён з падлогі невялікі камень і засунуў яго ў рыльца збана. І так ёмка атрымалася, што камень стаў, як корак. Завыў Тор, стаў біцца ў збане, ды не можа выбрацца са сваёй каменнай турмы. А Іванка выбег з пячоры і пачаў завальваць уваход у яе камянямі. Тут падбеглі вясковыя дзецюкі, сталі дапамагаць Івану, каб злосны Чорны Тор не змог выбрацца вонкі.

Раптам пачуўся жудасны грукат, чорны дым пайшоў з усіх шчылін, а на роўным месцы пачала расці скала. Зразумелі людзі, што гэта разарвалася пачвара ад напругі і развеелася па пячоры чорным дымам.

Пачалі добрыя малайцы абдымацца-цалавацца, радавацца сваёй перамозе. Вярнуліся яны ў сваю вёску з песнямі вясёлымі ды наладзілі пір гарой. А вёску сваю перайменавалі з Заможнай у Пераможную, і пайшло ў ёй жыццё сваім парадкам. А з цягам часу пра Чорнага Тора нават забываць сталі. І зусім бы забыліся, ды толькі высокая скала за вёскай засталася пра яго вечным напамінам.

Маргарыта Садоўская,
7 клас, СШ № 40, Магілёў

Ганна Скаржынская-Савіцкая

Тры апавяданні

У госці да славутага музыканта

Сябрукі Віталік і Юрка вярталіся з рыбалкі. Хлопцы былі задаволеныя: дзень прайшоў недарэмна. У вядзерцах пляскалася па некалькі даволі ладных карасёў.

— Заўтра яшчэ трэба схадзіць! — сказаў Юрка. — Ты як?

— Я б з задавальненнем, — адказаў Віталік, — але не магу. Мы заўтра з мамай і татам паедзем у Старыя Васілішкі. Там будзе адкрыццё клуба-музея Чэслава Неме́на.

— А-а-а, чуў нешта пра гэта, — не зусім упэўнена паціснуў плячыма Юрка. — Гэта кампазітар, здаецца...

— А ты не хочаш з'ездзіць? — прапанаваў сябру Віталік. — Там будзе вельмі цікава. Чэслаў Немен — наш славуты зямляк — рок-музыкант, кампазітар, філосаф. Яго дзяцінства прайшло ў Старых Васілішках. А гэта ж толькі 12 кіламетраў ад нашага аграгарадка. Ён нарадзіўся 16 лютага 1939 года. Увогуле, яго прозвішча — Выджыцкі. Гэта пазней, калі пачаў ездзіць на гастролі, ён выбраў сабе псеўданім — Немен як напамін пра раку дзяцінства.

— Во, колькі ты пра яго ведаеш! — здзівіўся Юрка.

— Гэта мне ўсё тата раскажаў. Ён любіць рок-музыку. Слухае запісы Чэслава Немена. «Гэты дзіўны свет» — любімы альбом таты. У яго пакоі вісіць вялікі партрэт нашага земляка.

Нейкі час хлапчукі ішлі моўчкі, потым, калі яны падыходзілі ўжо да аграгарадка, Юрка нечакана папрасіў сябра:

— А раскажы яшчэ што-небудзь пра гэтага Чэслава. Мне цікава.

— Ну... — Віталік задумаўся на хвіліну. — У Выджыцкіх часта гучала музыка. У іх быў патэфон з пласцінкамі і фартэпіяна. А сам Чэслаў у дзевяць гадоў ужо спяваў у касцельным хоры. У яго быў прыгожы, высокі голас, выдатныя музыкальны слых і памяць. Калі Чэславу было 19 гадоў, яны з бацькамі пераехалі ў Польшчу.

— Чаму? — спытаўся Юрка.

— Не ведаю, — сказаў Віталік. — Але ўсё роўна ён наш, беларускі, кампазітар і музыкант. Ці ты так не лічыш?

— А можна і я з вамі паеду на адкрыццё музея? — замест адказу папрасіў Юрка.

— Я спытаю ў мамы і калі што табе патэлефаную, — адказаў сябар і накіраваўся на свой падворак. Праз хвіліну ён знік за рогам хаты.

Раніцай хлопцы разам з Віталікавымі бацькамі ехалі ў Старыя Васілішкі. На дварэ стаяла жнівеньскае надвор'е. Сонца свяціла ўжо не так ярка, і ў ранішнім паветры адчуваўся першы подых восені.

— Эх, люблю я жнівень! — сказаў Юрка, пазіраючы праз акно аўтамабіля на сады, якія красаваліся наліўнымі яблыкамі, слівамі, грушамі, вінаградом... — Колькі смакаты ў садах! А табе які месяц больш даспадобы?

— Чэрвень, — прызнаўся Віталік, — бо канікулы пачынаюцца. Але і жнівень мне таксама падабаецца. Месяц падарункаў. У мяне ж хутка дзень нараджэння.

— Я памятаю! — хуценька прагаварыў Юрка.

— А колькі для школы ўсяго купляецца! — дадаў Віталік.

За ўзгоркам паказаліся прыгожыя сучасныя будынкі аграгарадка.

— Цяпер у Васілішках, як у казцы, прыгожа, не горш, чым у горадзе! Самы прыгожы аграгарадок у Шчучынскім раёне, — прагаварыў бацька Віталіка, уважліва сочачы за дарогай. — А ці ведаеце вы, хлопцы, што малы Чэсік Выджыцкі хадзіў сюды ў школу? Гэта ж усяго тры кіламетры ад Старых Васілішак. А калі вяртаўся дадому — заўсёды спяваў. Людзі, калі чулі мілагучны звонкі голас Чэсіка, адрываліся ад працы і з захапленнем пазіралі на хлапчання, слухалі яго чароўныя песні. Бацька яго працаваў настройшчыкам арганаў і піяніна.

— Во нават як! — здзівіўся Віталік. — А я і не ведаў! Цікава, праўда, Юрка?

— Вельмі! — сказаў той. — Толькі я б, напэўна, не змог спяваць, калі са школы іду. Уяўляеш: людзі на цябе глядзяць, а ты спяваеш!

— А ты паспрабуй! — засмяяўся Віталік. — Можа, таксама славутым музыкантам станеш!

— Тут галоўнае — чароўны голас мець, — зазначыў Віталікаў бацька. — Такі, як у Чэслава.

— Тады я — пас! — уздыхнуў Юрка.

— Нічога, ты затое ў футболе такі класны пас можаш аддаць, — суцешыў сябра Віталік. — Не ўсім жа спевакамі ды музыкантамі быць.

Юрка і сапраўды добра гуляў у футбол.

Пакуль яны так размаўлялі, аграгарадок застаўся ззаду, а наперадзе, з-за лесу, паказалася маленькая вёсачка Старыя Васілішкі.

Шукаць музей доўга не прыйшлося. Здалёк было бачна шмат машын і людзей, якія з'ехаліся для ўдзелу ў незвычайнай урачыстасці.

— Мама, можна мы з Юркам будзем удваіх хадзіць? — спытаў Віталік у маці. — Тут не заблукаеш.

— Добра, я табе патэлефаную, калі будзем збірацца дамоў, — адказала яна.

Каля самай дарогі, за прыгожай сучаснай агароджай стаяла звычайная старэнькая хата сярэдзіны дваццатага стагоддзя. На падворку сабралася шмат

людзей. Гэта суседзі, аднавяскоўцы, аднакласнікі, сябры — усе тыя, для каго вялікі чалавек быў калісьці проста Чэсікам. Прыехалі госці з Польшчы, прыхільнікі творчасці музыканта з розных куточкаў Беларусі. На падворак зазывалі трапяткія мелодыі кампазітара-земляка, чуліся гарэзлівыя песні шчучынскага

народнага ансамбля «Медуніца». З Васілішак завіталі маладыя салісткі, а таксама кіраўнікі Шчучынскага раёна.

Свята распачаў стваральнік музея і яго дырэктар Уладзімір Уладзіміравіч Сянюта. Ён раскажаў, як ствараўся музей, як па крупінках збіралі экспанаты.

І вось перарэзана чырвоная стужка. Дзверы ў музей адчыненыя. Людзі па чарзе заходзяць у хату.

Першае, што ўразіла хлопцаў, — гэта вялікі партрэт Чэслава Немена, які вісеў у сенях на самым бачным месцы. Славуты музыкант, нібы жывы, з усмешкай гасцінна запрашаў у сваю хату, дзе ўсё яшчэ жыла яго душа, бо, ўздымаючыся на музычны алімп, ён ніколі не забываў пра малую радзіму, бацькоўскі дом і землякоў.

Зацяўшы дыханне ад цікавасці і хвалявання, сябрукі разглядвалі пакой і слухалі Уладзіміра Сянюту, які раскажаў пра музейныя экспанаты. З вялікага партрэта на сцяне таксама пазіраў Немен. Побач віселі каталіцкія абразы, фотаздымкі. Тут малы Чэсік — з мамай і татам, там — з сябрамі, а тут — касцельны хор, у якім спяваў таленавіты хлапчук. Фотаздымак з першай жонкай Марыяй Клеўзунік і шмат іншых здымкаў.

Ганна Скаржынская-Савіцкая — дзіцячая пісьменніца з Гродна. Яна аўтар дзесяці кніг для дзяцей, а таксама лаўрэат першай Нацыянальнай літаратурнай прэміі ў намінацыі «Лепшы твор для дзяцей і юнацтва» (2014).

— Глядзі, сапраўдны патэфон! — шапнуў Юрка Віталіку. — І пласцінкі!

— Я ж табе казаў, што Выджыцкія любілі слухаць музыку. Вось і фартэпіяна, — прашаптаў у адказ Віталік. — Напэўна, Чэсік іграў на ім свае першыя творы. А вунь на этажэрцы — гітара. Як ты думаеш, яго?

Юрка нічога не адказаў, і яны працягвалі слухаць.

Пакой быў абстаўлены мэбляй таго часу: канапа, ложак, шафа, падвешаная да столі лямпа-газоўка. На этажэрцы стаялі ў рамках фотаздымкі, ляжалі пласцінкі і кнігі. Сцены ўпрыгожвалі яркія дываны ручной работы, а на падлозе красаваліся рознымі ўзорамі і арнаментамі саматканыя ходнікі.

Хлапчукі нібыта і самі перанесліся ў тыя далёкія часы. Тут вітала аўра драўляных сцен, што памяталі першыя акорды фартэпіяна вясковага хлопчыка, якому было наканавана стаць вядомым на ўвесь свет. Пахла гаркаватай мятай, стракатымі жнівеньскімі вярцінямі, палявымі кветкамі, што стаялі ў вазах.

Нарэшце Віталік і Юрка выбраліся на вуліцу.

— Паглядзі, калодзеж. Гэта ж Чэслаў Немен чэрпаў з яго воду, піў яе, — здзіўлена сказаў Юрка. — Давай і мы пап'ём.

— А чаму б і не! — махнуў галавой Віталік.

І хлопцы пабеглі да калодзежа.

Яны з асалодай пілі халодную, чыстую, асвятляючую ваду, якой у спякотныя дні наталяў калісьці смагу Чэсік Выджыцкі. Сябры радасна ўсміхаліся, жартаўліва фыркалі, а затым пабеглі ў сад, каб адведаць сакавітых бурштынавых ранетаў — яблыкаў дзяцінства знакамітага зямляка.

Тут зазваніў мабільны тэлефон Віталіка. Гэта мама нагадвала, што час збірацца дадому.

— Ну што, хлопцы, ці спадабалася вам сённяшняе мерапрыемства? — спытаў Віталікаў тата, калі сябры падбеглі да машыны.

— Яшчэ як спадабалася! — амаль у адзін голас выкрыкнулі хлопцы. — Зараз куды? Дадому едзем?

— Яшчэ не! — адказаў тата.

— А куды мы яшчэ павінны зайсці? — з хітрынкай у вачах спытала мама.

Хлопцы пераглянуліся і задумаліся.

— Напэўна, у касцёл, — першым здагадаўся Віталік. — Гэта ж самае цікавае месца ў Старых Васілішках.

— Так, у касцёл, — кінула галавой маці. — Дарэчы, злева ад асноўнага алтара створаны штучныя пячоры са сваёй экспазіцыяй — прывітанне вешчунамі¹ Хрыста. Пры нараджэнні яны прынеслі маленькаму Ісусу дары: золата, ладан² і смірну³. Такіх пячор больш нідзе ў Беларусі няма.

— Ды і сам касцёл гэты — самы сапраўдны беларускі перл неаготыкі⁴, — дадаў тата. — І менавіта там хрысцілі Чэслава Немена, і цяпер на ім ўстаноўлена мемарыяльная дошка з яго імем. Так што ёсць на што паглядзець. Пойдзем!

І яны разам накіраваліся да святыні.

---

¹ Вяшчун — прарок, прадказальнік.

² Ладан — пахучая смала.

³ Смірна — смала з цярновага дрэва.

⁴ Неаготыка — архітэктурны стыль.

Дапамог

Бабуля Вольга прыехала да дачкі Ліды. Яна зайшла ў кватэру і паставіла ў вітальні два вялікія пакеты з прадуктамі. Затым распранулася, падхапіла адзін пакет і прайшла на кухню.

— Гэта вам, — выдыхнула яна, — вось зайшла ў «Еўраопт». Там заўсёды танней, таму накупляла прадуктаў і вам, і сабе.

— Ну навошта, мама! Мы ж самі сабе можам купіць, — сумелася дачка.

— Нічога, гэта пачастунак унукам ад мяне, — шчыра ўсміхнулася бабуля.

— О, бабулечка, прывітанне! — забег на кухню ўнук Вадзім.

Ён хуценька расправіўся з пакетам: вылажыў на стол бананы, яблыкі, мандарыны і іншыя прадукты. Схапіў банан і знік у сваім пакоі.

— А Вадзік падрос, сапраўдны кавалер, — цешылася бабуля Вольга.

— Так, ужо ў дзявятым класе, трэба думаць, дзе далей працягваць вучобу.

— Сам няхай думае, тады не будзе на каго наракаць, — мудра адзначыла бабуля.

— Няхай думае, але трэба падказаць, накіраваць, — сказала дачка.

Яны яшчэ доўга гутарылі, пілі гарбату.

— Мама, я хутка пайду да сябра! — крыкнуў Вадзім.

«Пайду і я разам, — падумала бабуля, — якраз Вадзік мне пакет паднясе да аўтобусага прыпынку. Ісці ж у адным напрамку».

І Вольга пачала хуценька збірацца.

Калі разам з унукам яны апрааналіся ў вітальні, Вадзім зірнуў на вялікі пакет у руцэ бабулі і вымавіў спагадліва:

— Ну і навошта было табе, бабуля, тут прадукты купляць? Каля твайго ж дома таксама ёсць «Еўраопт». Магла б і там усё тое ж самае купіць.

Прамовіўшы гэта, ён хутка насунуў на ногі чаравікі і знік за дзвярыма.

А Вольга, уздыхнуўшы і падхапіўшы цяжкі пакет з прадуктамі, павольна накіравалася ўслед за ўнукам да прыпынку.

Давай паб'ём!

Па прыгожай ліпавай алеі, якая цягнулася ад школы да абрывістага берага ракі Свіслач, хлапчукі Міхась і Шурка вярталіся са школы. Наперадзе ішоў іх аднакласнік Міколка.

— Слухай, а давай яго паб'ём, — нечакана прапанаваў Шурка.

— За што?! — вытарашчыў вочы Міхась.

— Проста так. Ён мне не падабаецца.

— Проста так нельга! Трэба ўспомніць, можа, ён нам што кепскае калі зрабіў, — не згаджаўся Міхась.

Шурка задумаўся на імгненне.

— Ён мне аднойчы хатняе заданне не даў спісаць! Давай паб'ём!

І доўга не думаючы, Шурка паімчаўся за Міколкам.

Ён стукнуў хлопчыка па нагах і з размаху так урэзаў партфелем па галаве, што Міколка, не ўтрымаўшыся, упаў на зямлю.

У гэты час Міхась заўважыў, што да іх бяжыць старшакласнік Федзя, высокі і дужы дзяцюк. Такі, як лупцане, дык мала не падасца.

— Ата! Змываемся! — крыкнуў Міхась Шурку.

Шурка азірнуўся і таксама ўбачыў Федзю. І сябры, забыўшыся пра Міколку, дружна кінуліся наўцёкі.

— Пабеглі да рэчкі ў кусты! — цяжка дыхаючы, закрычаў Шурка. — Там схаваемся!

— Не, давай пад мост! — адказаў Міхась. — Ён нас там не знойдзе!

Хлопцы забеглі пад шырокі мост, які злучае адзін з другім берагі Свіслачы, і доўга сядзелі там, прыслухоўваючыся да кожнага шолыху.

Нарэшце Міхась асцярожна вылез са сховішча і аглядзеўся.

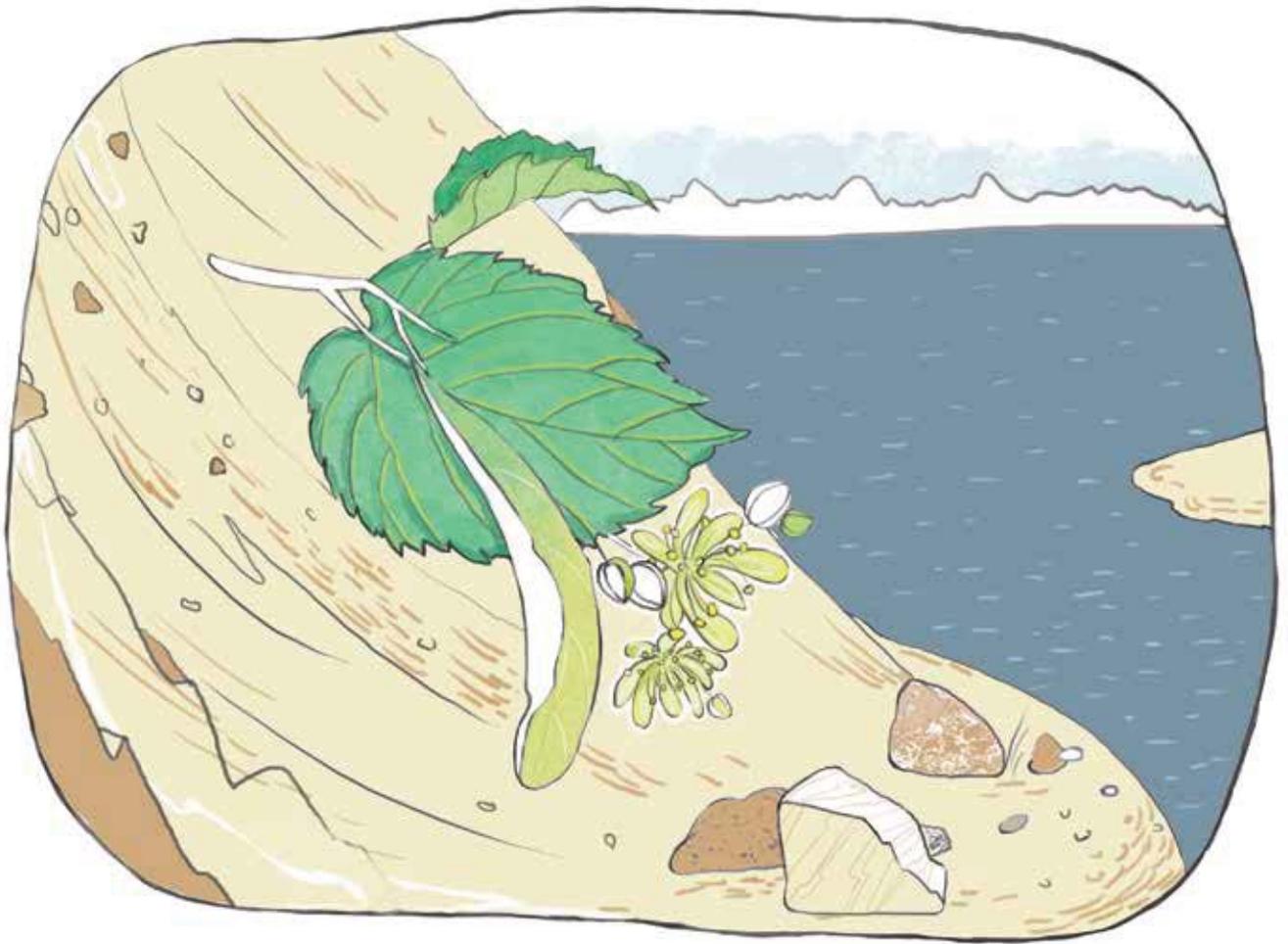
— Нікога няма, цішыня, пойдзем дадому, — сказаў ён.

— Федзька, напэўна, хацеў толькі напужаць нас, — сказаў Шурка. — Ён без прычыны біцца не будзе...

— Так, гэта толькі ты без прычыны б'ешся! — папракнуў яго сябар. — А прычына цябе пабіць у Федзькі была. Ён жа сусед Міколка.

— Ды ведаю я гэта! — панура буркнуў Шурка.

Хлопцы выбраліся з-пад моста і павольна пайшлі берагам. Над галовамі ўзвышаўся высокі круты схіл, які вёў да асноўнай дарогі. Трэба было ісці яшчэ з кіламетр, каб па сходках падняцца да былога палаца пані Марты Красінскай, а там і дахаты блізка.

— Ты як сабе хочаш, а я так далёка не пайду. Паспрабую па схілу на дарогу выкараскацца, — неўзабаве сказаў Шурка.

— Ты што?! Калі сарвешся, дык касцей не сабярэш! Тут небяспечна падымацца! Можна ў рэчку скаціцца! — запырэчыў Міхась.

— Не скачуся, да рэчкі яшчэ далёка. Яна вунь, за кустамі, — не згаджаўся Шурка. — Давай рызыкнём.

— Не, я не буду, — адмовіўся Міхась.

— Ай, баязлівец! — папільнуў сябра Шурка. — А я палезу.

— Лепш не рызыкуй! — стараўся прывесці яго да розуму Міхась.

Але Шурка ўжо бокам, бокам пачаў узбірацца па стромым схіле.

Міхась стаяў і з затоеным дыханнем пазіраў на бязглуздасць сябра.

— Асцярожна! — міжволі вырвалася ў Міхася, калі нага Шуркі паслізнулася на мокрай траве. Учапіцца не было за што. Побач ні кусціка, ні дрэўца. Але хлопец не страціў раўнавагі і палез далей. Заставалася метры два да дасягнення мэты, калі Шурка азірнуўся. Ён хацеў штосьці крыкнуць сябру, але ў яго закружылася галава, у вачах усё паплыло, і хлопец сарваўся. Ён віхурай каціўся з гары — не бачна было, дзе галава, дзе ногі.

— А-а-а! — паўтарала рэха адчайны крык Шуркі.

Што ёсць моцы Міхась кінуўся да сябра. Той нерухома ляжаў пад кустом, які, адзіны, не даў хлопцу зваліцца ў ваду.

— Шурка! Шурка! — тармасіў сябра Міхась. — Ты як, жывы? Ну, скажы хоць што-небудзь!

Але Шурка маўчаў, не расплюшчваючы вачэй.

— Ды што ж гэта такое?! — усхліпнуў Міхась, распачна азіраючыся па баках. — Гэй! Хто-небудзь!

Але ніводнай жывой душы побач не было. І невядома было, ці жывы Шурка?

— Дапамажыце! Хто-небудзь, дапамажыце! — распачна выгукнуў Міхась.

— Не крычы... — нарэшце прастагнаў Шурка, расплюшчваючы вочы. — І не кліч нікога...

— О-о-о! Я думаю, што ты забіўся! — спалохана прагаварыў Міхась.

— Я і сам так думаю... — крыва ўсміхнуўся сябар.

— Ён яшчэ і жартуе... — уздыхнуў з палёгкай Міхась. — Як ты сябе адчуваеш?

— Ай-ай-ай, як усё баліць... — прастагнаў Шурка і зноў заплюшчыў вочы.

— Цяпер як дадому дабяромся? — зноўку захваляваўся Міхась. — Ты нават устаць не зможаш. Ці зможаш?

— Не змагу! — зноўку прастагнаў Шурка. — Баліць жа ўсё!

— Тады трэба клікаць кагосьці на дапамогу, — азіраўся па баках Міхась і раптам радасна ўсклікнуў: — Там трактар працуе, чуеш?

— Чую!

Непадалёк ад ракі і сапраўды трактар араў поле.

Міхась выбег на край поля і пачаў крычаць, махаць рукамі, клічучы на дапамогу. А калі трактарыст, заўважыўшы нарэшце хлопца, пад'ехаў да яго, Міхась убачыў, што гэта дзядзька Макар, бацька Міколкі, якога Шурка сёння пабіў без усялякай на тое прычыны.

— Што здарылася? — спытаў дзядзька Макар.

— Ды вось Шурка сарваўся са схілу і не можа ўстаць, — заікаючыся, прагаварыў Міхась.

«Можа, ён яшчэ не ведае, што Шурка яго Міколку пабіў», — міжволі падумалася Міхасю. — Але ж потым абавязкова даведзецца!»

Калі яны падышлі да нерухомага Шуркі, той нават пабялеў і ўвесь задрыжаў. Але Міхась так і не зразумеў, ад чаго: ад страху ці ўсё ж ад сораму.

— Во, да чаго дадумаліся! Гэта ж так небяспечна! Туды трэба пад'ёмным кранам узбірацца, — глядзячы на круты схіл, прагаварыў дзядзька Макар.

Потым ён падхапіў Шурку на рукі і з дапамогай Міхася занёс яго ў трактар.

Назаўтра Міколка сядзеў у школе з сінякамі на твары, балела абдзёртае калена. А Шурка ўвесь перабінтаваны ляжаў у бальніцы. У яго быў пералом нагі і па ўсім целе сінякі і падцёкі.

Праз некалькі дзён Міхась наведаў Шурку ў бальніцы. Але той чамусьці нават не ўзрадаваўся сябру, ляжаў, адводзячы ўбок вочы.

— Вось бачыш, пацярпеў ты за свой учынак, — не стрымаўшыся, папкінуў Міхась Шурку. — Не трэба было Міколку чапаць.

— Не трэба было! — уздыхнуўшы, згадзіўся Шурка.

— Давай паб'ём! Давай паб'ём! — перадражніў сябра Міхась. — А ён нават бацьку не пажаліўся, сказаў, што з веласіпеда зваліўся! А мог бы і сказаць, і я яго за гэта не асудзіў!

Шура, надзьмуўшыся, маўчаў і толькі вінаватымі вачыма пазіраў на Міхася. А потым, адварнуўшыся ад яго, з галавой накрываўся коўдрай.

бярэзка

Штомесячны грамадска-палітычны і літаратурна-мастацкі часопіс (для дзяцей сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту)
Выдаецца са снежня 1924 года
Узнагароджаны ордэнам «Знак Пашаны»

Заснавальнік
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом «Звязда»

Галоўны рэдактар
Кацярына Вячаславаўна Захарэвіч

Рэдакцыйная калегія:
Іна Віннік, Алесь Бадак, Ірына Буторына, Валерый Гапееў,
Кацярына Глухоўская, Мікалай Грынько, Алесь Дуброўскі,
Уладзімір Ліпскі, Уладзімір Мазго, Алена Масла, Міхаіл
Мірончык, Кацярына Мядзведзева, Вікторыя Мянанава,
Вольга Праскаловіч, Наталля Пшанічная, Людміла
Рублеўская, Вольга Русілка, Алена Руцкая, Таццяна Сівец,
Раіса Сідарэнка, Святлана Сітнік, Аляксей Чарота, Таццяна
Швед, Віктар Якжык.

Адрас рэдакцыі

Юрыдычны адрас:
Рэспубліка Беларусь, 220013, г. Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10а.
info@zvyazda.minsk.by
Тэл./факс: 8 (017) 287-19-19.

Паштовы адрас:

Рэспубліка Беларусь, 220005, г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 39.
bjarozka@zviyazda.by
http://www.maladost.lim.by/berezka
Тэл.: 8 (017) 284-85-24;
8 (017) 284-41-88.

Падпісныя індэксы:

74822 — індывідуальны
74888 — індывідуальны льготны для членаў БРПА
748222 — ведамасны
74879 — ведамасны льготны для ўстаноў адукацыі і культуры

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 210 ад 23.04.2013, выдадзенае
Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь

Выдавец

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом «Звязда».

Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч Сухарукаў

Намеснік галоўнага рэдактара:

Г. П. Аўласенка

Рэдактары:

Ю. С. Ваўчок, С. М. Курганова

Мастацкі рэдактар:

А. У. Галота

Тэхнічны рэдактар, камп'ютарная вёрстка:

Г. К. Кірэенка

Камп'ютарны набор:

А. Г. Кахноўская

Стылістычны рэдактар:

Г. І. Верабей

Падпісана да друку ??.05.2017 г.

Фармат 60x84 1/8. Друк афсетны.

Ум. друк. арк. 7,44. Ул.-выд. арк. 6,77.

Тыраж 778 экз. Заказ

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства

«БудМедыяПраект»

ЛП № 02330/71 ад 23.01.2014,

вул. В. Харужай, 13/61, 220123, Мінск, Рэспубліка Беларусь

© РВУ «Выдавецкі дом «Звязда», 2017

- 02 Калумністыка. Асцярожна! Небяспека!
- 03 Калумністыка. Прачытанне
- 04 Праектар. Стыхія
- 06 Праслушка. Капаць ці надбудоўваць?
- 08 Hist. Беларуская думка над Нёманам
- 10 Нетэкст. Па шчупаковай волі...
- 13 Табе навука. Пад ціскам вады
- 15 Гіт-zone. Карані жыцця
- 17 Level 80. Утопія пад тоўшчай вады
- 19 Практикум. Эфект паглыблення
- 22 Сітуацыя плюс. На мелкаводдзі
- 25 З апошняй парты. Урок сталасці
- 27 Зярняткі. Лісты да хрэсніка
- 29 Я — мастак. Я ведаю мастацтва. Кацярына Шалкоўская: «Маляванне для мяне — гэта УСЁ!»
- 35 Візуальныя нататкі
- 36 Бел. літ. Вечнае па кавалачках
- 37 Школа журналістыкі. Углыб і ўшыркі
- 38 Школа журналістыкі. Сэнс ў імгненнях
- 39 Школа журналістыкі. Выратавальнікі вачыма дзяцей
- 41 Школа журналістыкі. Бубнач Кірыл Мялешка: «Хобі — гэта адна з тых з'яў, якія падтрымліваюць жаданне жыць»
- 45 Верасок. Паэзія
- 47 Верасок. Проза. Беларуская прырода ў люстры ракі Сож
- 47 Верасок. Сям'я — шэдэўр, які ты ствараеш уласнымі рукамі
- 49 Верасок. Проза. Мама, тата, я і Алена — спартыўная і здаровая сям'я
- 50 Верасок. Проза. Хлопчык і Чорны Лебедзь
- 53 Верасок. Проза. Жывы лес
- 54 Верасок. Проза. Як Іванка-пастушок Чорнага Тора перамог
- 56 Літаратурныя старонкі. Проза. Ганна Скаржынская-Савіцкая. Тры апавяданні

На першай старонцы вокладкі малюнак Кацярыны Шалкоўскай.

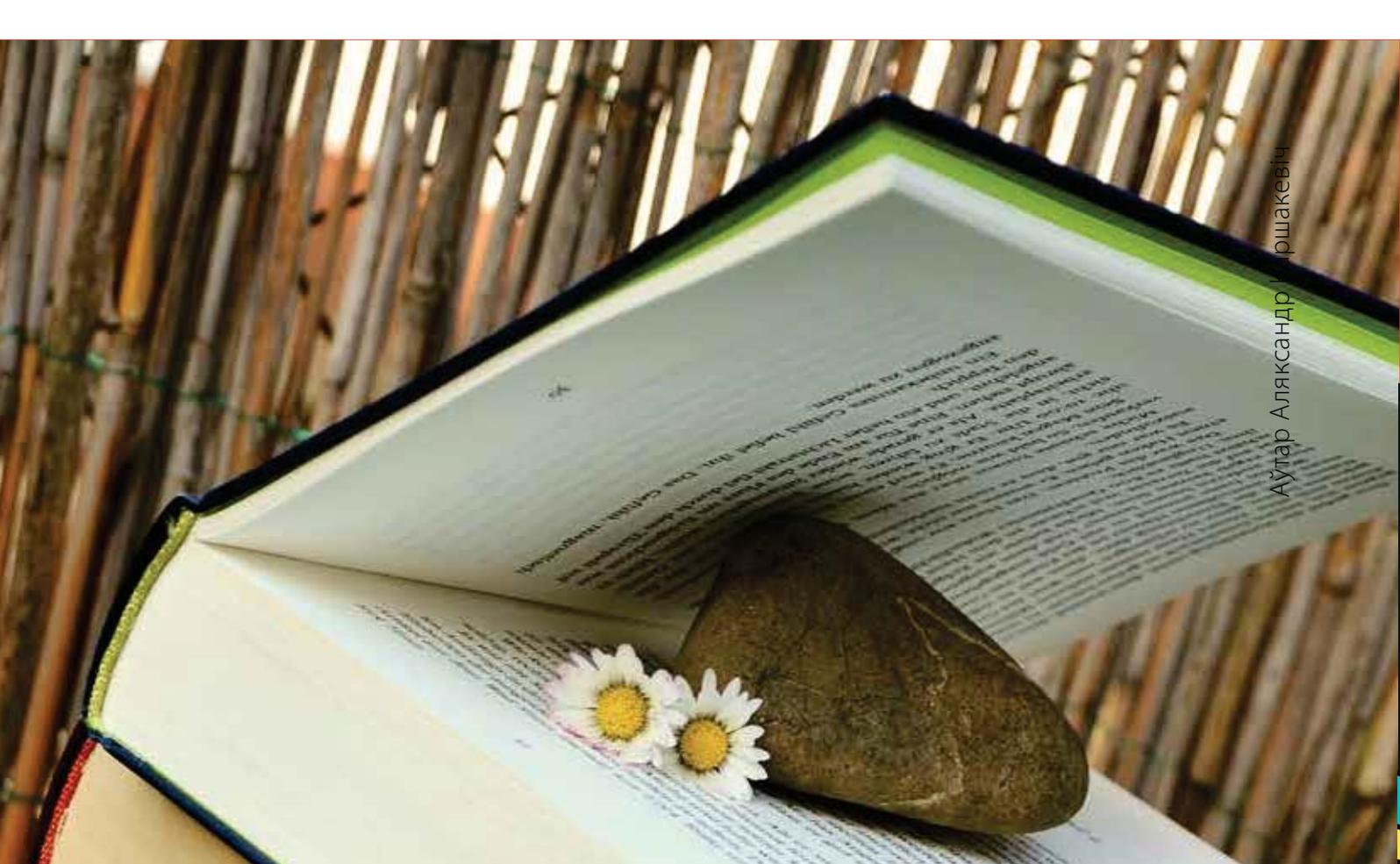
Тэма наступнага нумара — «Перашкоды».

**«Нашы Руіны»
Аўтарскі праект Уладзіміра Цвіркі**

Магілёўская вобласць, Магілёўскі раён, вёска Княжыцы.
Касцёл Святога Антонія. 1750 год.

У кожным нумары часопісаў «Малодосць» і «Бярозка». Поўны камплект выяў будзе мець той, хто чытае абодва выданні.

Аўтар Аляксандр Іршакевіч

«Жывая класіка» — рэспубліканскі творчы конкурс юных чытальнікаў.

Любіш чытаць?
Тады для цябе класіка — жывая!

ISSN 0320-7579

9 770320 757007

EAC

17006